T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN FELSEFESİ)
ANABİLİM DALI

ALVIN PLANTINGA'NIN NATÜRALİZM ELEŞTİRİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif KÜTÜKCÜ

Ankara- 2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN FELSEFESİ)
ANABİLİM DALI

ALVIN PLANTINGA'NIN NATÜRALİZM ELEŞTİRİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif KÜTÜKCÜ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Engin ERDEM

Ankara- 2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN FELSEFESİ)
ANABİLİM DALI

ALVIN PLANTINGA'NIN NATÜRALİZM ELEŞTİRİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı :Yrd. Doç. Dr. Engin ERDEM

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

Tez Sınavı Tarihi ....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (05/01/2015)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Din ile bilim arasındaki ilişkinin mahiyeti, ikisi arasında çatışma mı uyum mu olduğu meselesi günümüz din felsefesinin önemli konularından biridir. Modern çağda gelişen pozitivist bilimci anlayış ve bu anlayıştan destek alan pozitif ateizm, aklı merkeze alan bilim ile din arasında uzlaşma sağlanamayacağı iddiasını ortaya atarak dinin akıl dışı olduğunu ileri sürer. Bilim dünyasında popülerliği giderek artan natüralizm, hem din-bilim ilişkisi hakkında yorumlar hem de teistik iddialara karşı cevaplar içeren bir dünya görüşüdür. Yaşayan önemli din felsefecilerinden biri olan Alvin Plantinga, din ile bilim arasında çatışma olduğunu savunan natüralizme karşı, asıl uyumun din ile bilim arasında olduğunu ortaya koyan dikkat çekici argümanlar ileri sürmüştür. Bize öyle geliyor ki din ile bilim arasındaki uyumun ortaya çıkmasında Plantinga'nın eleştirilerini bilmek önemlidir. Türkçe felsefe literatüründe Kemal Batak, Caner Taslaman gibi felsefecilerin natüralizm üzerine çalışmaları vardır. Bizim tezimizi adı geçen felsefecilerin çalışmalarından ayıran taraf hem natüralist iddiaların birçoğunu doğrudan konu etmesi hem de natüralizmi Plantinga'nın eleştirileri çerçevesinde ele almasıdır.

Tezimiz "Giriş" ve "Sonuç" kısımları hariç iki bölümden oluşmaktadır. Tezimizin birinci bölümünde natüralizmin tanımını ve çeşitlerini ortaya koyduktan sonra temel natüralistik iddiaları/ tezleri inceledik. İkinci bölümde Plantinga'nın bu tezlere cevaplarını, natüralizme karşı geliştirdiği evrimsel argümanını, argümana yapılan itirazları ve Plantinga'nın itirazlara verdiği cevapları ele aldık.

Bu tezin seçiminde ve oluşumunda görüş ve önerileriyle bana rehber olan

danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Engin Erdem bey'e, bana din felsefesini sevdiren hocalarım Prof. Dr. M. Sait Reçber, Prof. Dr. Recep Kılıç ve Yrd. Doç. Dr. Zikri Yavuz beyefendilere şükranlarımı arz ederim. Son olarak tez çalışmalarım aşamasında yanımda olan ve beni destekleyen anne ve babama çok teşekkür ederim.

Elif Çakmak Kütükcü Tokat, 2014

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa

GİRİŞ

Tanrı'nın var olup olmadığı sorusu tarih boyunca felsefe için önemli olmuştur. Bu sorunun cevabında yaşanılan çağın bilim düzeyi de etkilidir. Özellikle günümüzde bilimdeki hızlı gelişmelerle bu soruya verilen farklı cevaplar daha görünür hale gelmiştir. Natüralizm, bu soruya verdiği olumsuz cevapla ve diğer teistik iddialara yaptığı itirazlarla öne çıkan ateistik bir dünya görüşüdür. Son yıllarda bilim ve felsefe çevrelerinde oldukça fazla taraftar bulan natüralizm, bütün gerçekliğin doğanın içinde olduğu iddiasını içerir; gerçekliğin araştırılmasında doğal bilimler dışında bir yolu kabul etmez ve teizmin doğaüstü ile ilgili iddialarını reddeder. Bundan dolayı da özellikle son yıllarda ateist bilim adamlarınca benimsenen bir görüştür diyebiliriz. Din-bilim ilişkisi konusunda natüralizm, ateizmin iddialarını bilimi merkeze alarak geliştirme ve din ile bilimin bağdaşmadığını ortaya koyma çabasındadır. Natüralistlere göre, bilimin geldiği son noktada evrendeki düzeni açıklamak için artık bir Tanrı'ya ihtiyacımız yoktur. Natüralizm, bir din olmamasına rağmen, dini sorulara negatif anlamda cevap barındırması itibariyle özellikle Richard Dawkins, Daniel Dennett gibi son yılların popüler ateist bilim adamlarınca adeta bir din gibi savunulmaktadır.[1] Felsefi bir dünya görüşü olan natüralizmin, savunucularının bazılarının yaptığı gibi dinin karşısında adeta bir karşı-din olarak konumlandırılması ve Tanrı'nın varlığından başlayıp bir çok teistik inanca yorumlar içermesi onu din felsefesi açısından da önemli bir yere koyar.

Materyalizm ve fizikalizm ile kardeş olan natüralizm, özellikle *Evrim Teorisi* ile

[1] Dinin temel özelliklerini belirlemeye çalışan David A. Pailin'e göre, dinin kutsal ve kutsanmış olan şeyle, vahiyle ilgili olmak, kurtuluş yolunu gösternek gibi özellikleri vardır. Bkz. David A.Pailin, "Din Felsefesi Nedir?", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Çev. Ferit Uslu), (Cilt: IV, Sayı:7-8, 2005/1-2), s. 132-142. Natüralizm, Pailin'in saydığı bu gibi özellikleri karşılamadığı için bir din değildir.

birlikte hızla gelişmiştir. Çünkü teori, natüralistlerce, evrendeki canlı yaşamın doğa dışındaki bir varlığa yani Tanrı'ya başvurmadan da açıklanabileceğinin ispatı olarak yorumlanmıştır. Natüralizm, evrenin Tanrı tarafından yaratıldığını, doğanın bilinçli bir tasarımın ürünü olduğunu, maddeye indirgemeden ayrı bir cevher olarak zihin ve ruhun varlığını kabul eden teist iddiaların çok açık bir şekilde karşısındadır. Ancak evrim teorisi gerçekten Tanrı'nın varlığına karşı bir delil olarak kullanılabilir mi? Canlı yaşamın başka bir varlığa atıf yapılmadan açıklanabilmesi Tanrı'yı yok saymak için yeterli midir? Teoriden sonuç çıkaran ateist bilim adamları ne kadar bilimsel konuşuyor? Bütün bu soruları tezimizde değerlendireceğiz.

Natüralizmin günümüzde çok sayıda taraftar toplamasının nedenlerinden biri bilimi merkeze alan yaklaşımıdır. Natüralistler, teizmin iddiası olan her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, mutlak iyi ve alemdeki her şeyi yaratan bir Tanrı inancıyla bilimsel gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan teorilerin örtüşmediği, aksine çatıştığı iddiasındadırlar. Bilimin bir Tanrı yokmuşçasına yapılması gerektiğini söyleyen natüralizm için bilimsel sonuçlar önemlidir. Bu yüzden naturalist dünya görüşünü benimseyen bilim adamları, bilimsel teorileri kendi dünya görüşleri çerçevesinde yorumlarlar. Peki bizim bu yorumları bilimsel kabul etmemiz gerekir mi? Alvin Plantinga bu soru üzerinde durur ve onun için söz konusu natüralist yorumların ne kadar "bilimsel" olduğu önemlidir. Eleştirilerini çoğunlukla bu bilimsellik iddiasına yöneltir. Plantinga'ya göre, natüralizm, günümüzde Hristiyan (teist) felsefeciler için mücadele edilecek iki dünya görüşünden biridir.[2]

Birinci bölümde ilk olarak natüralizmi tanımladıktan sonra natüralistlerin teizme

[2] Bkz. Kemal Batak, *Tanrı'yı Bilmek*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008), s. 14.

karşı yönelttikleri temel itirazları ayrı ayrı ele alacağız. Plantinga'nın çizdiği çerçeve, birinci bölümdeki konuların seçiminde mihenk noktamız olacaktır. İkinci bölümde Plantinga'nın natüralistik tezlere cevaplarını, evrimsel argümanını, bu argümana yapılan itirazları ve Plantinga'nın bu itirazlara cevaplarını ele alacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

NATÜRALİZM VE NATÜRALİSTİK TEZLER

1. NATÜRALİZM

Natüralizm (doğalcılık/tabiatçılık), felsefede, bütün gerçekliğin doğa bilimleri tarafından açıklanabileceğini ve tanımlanabileceğini[1], doğaüstü hiçbir gerçekliğin bulunmadığını savunan görüştür. Natüralizm çeşitli filozoflarca farklı biçimde yorumlanır ancak natüralizmin doğaüstü varlıkları ve insan ruhunu reddettiği konusunda günümüz filozofları hemfikirdirler.[2] Natüralistler bu reddedişin doğal sonucu olarak, ölüm sonrası hayatı, ruhu ve Tanrı'yı da kabul etmezler.[3] Natüralizme göre evreni yöneten şey sadece doğa yasalarıdır, evrende bir gayeye göre hareket etme söz konusu değildir. Natüralizmin bu şekilde ifade edilmesi, tanımı konusunda bir netlik olduğu anlamına gelmemelidir; günümüz felsefesinde natüralizmin tanımı aslında belirsizdir; neyi ifade ettiğinden çok neye itiraz ettiği konusunda bir mutabakat söz konusudur. Durumu, Barry Stroud'un (1935-) yorumuyla izah edecek olursak; natüralizm kavramı, dünya barışı kavramına benzer, herkes dünya barışına sadakat yemini etmiştir ancak bu amacın sağlanması için neyin uygun olacağı konusunda tartışmalar vardır.[4]

Natüralizm kavramının tanımındaki karışıklık en başta doğanın ne olduğu ve neyin doğal olduğuna yönelik karışıklıkla başlar. Yunan ve Orta Çağ felsefesinde olduğu gibi her şeyin bir "doğa"ya sahip olması "doğaldır" biçiminde anlaşılırsa; Tanrı, melekler

---

[1] Charles Taliaferro ve Elsa J.Marty, "Naturalism", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* (New York: Continuum Books, 2010), s. 158.
[2] David Papineau, "Naturalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2009), Edward N. Zalta (Ed.), http://plato.stanford.edu/entries/naturalism, [22.09.2013].
[3] Taliaferro ve Marty, "Naturalism", s. 158.
[4] Barry Stroud, "The Charm of Naturalism",*Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, (Vol. 70, No:2, 1996), s. 43–44.

ve ölmüş ruhlar da doğal sayılabilir. Doğanın ne olduğu konusunda Batı felsefesinde üç gelenekten söz edilebilir: 1) Platon'un (MÖ 427- 347) etkisindeki doğanın, bağımsız bir doğaüstü aleme göre ikincil olarak görüldüğü anlayış. 2) Doğanın tümüyle maddi olduğu ve maddi süreçlerle açıklanabileceğini savunan indirgemeci -materyalist- anlayış. 3) Spinoza'nın (1632-1677) savunduğu doğa hareket halindeki maddeden daha fazlasını içerir diyen anlayış.[5] Natüralizmin doğa anlayışını ikinci sırada açıkladığımız indirgemeci ve materyalist anlayış içinde sayabiliriz. Natüralizmin iddiaları sadece metafizik alanıyla sınırlı değildir. Epistemoloji, zihin felsefesi, etik ve dil felsefesi de natüralizmin bağlantılı olduğu alanlardır. Natüralizm, bu alanlardaki felsefi problemlerin de naturalistik metodla yani doğayla bağlantısı kurularak, doğal bilimler ışığında çözülebileceği iddiasındadır.[6]

Felsefe tarihine baktığımızda natüralizmin izlerini, Antik Çağda, gerçekliği oluşturan şeylerin maddi olup olmadığıyla ilgili tartışmalarda görebiliriz. Natüralistler, Platonizm gibi maddi olmayan ve tabiat dışı olan doğaüstü bir alemden bahseden görüşlerin karşısında tavır alırlar. Orta Çağda ise tartışmalar akıl, ruh ve irade ekseninde şekillenmiştir. Bu çağdaki problemler, insan ruhu ve bedeni arasındaki ilişki ve ölümden sonra hayat konularını da kapsar. Erken modern zamanlara geldiğimizde, tartışmalar, şüphecilik, özgür irade, bilginin imkanı ve determinizm ekseninde şekillenir.[7] Natüralistler, natüralizmi destekler söylemlerinden dolayı Aristoteles (MÖ 384-322), Hume (1711-1776) ve Mill'i (1806-1873) överken, anti-natüralist söylemlerinden ötürü

---

[5] Kemal Batak, *Naturalizm Çıkmazı*, (İstanbul: İz yayıncılık, 2011), s. 28-30.
[6] Jon Jacobs, "Naturalism", *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (Nisan 2009), J. Fieser ve B. Dowden (Ed.), http://www.iep.utm.edu/naturali/, [22.09.2013].
[7] Jacobs, "Naturalism", http://www.iep.utm.edu/naturali/, [22.09.2013].

Platon (MÖ 427-347), Kant (1724-1804) ve Leibniz'i (1646-1716) eleştirirler. Geçtiğimiz yüzyılda, bir filozof olmamasına rağmen, tartışmalara en önemli katkıyı ortaya attığı *Evrim Teorisi* ile Charles Darwin (1809-1882) yapmıştır. 20. yüzyıla geldiğimizde, natüralizmin gelişmesinde anahtar rolü Amerikan Pragmatizmi oynamıştır. Özellikle John Dewey'in (1859–1952) çalışmaları bu gelişmede etkilidir.[8] Dewey'in natüralizmi, gerçeklik ve bilginin sadece bilimsel araştırmanın sonucunda ortaya çıkabileceğini söyler.[9] İkinci Dünya Savaşı'nı takiben, Amerikan pragmatizminin yerini mantıksal pozitivizm ve Avrupa merkezli analitik felsefe alır. Quine'in (1908–2000) eseri, *Epistemology Naturalized* ile birlikte natüralizm daha fazla tartışılır hale gelmiştir.[10] Quine, bu eserinde, epistemolojinin psikoloji temelinde doğa bilimlerinin bir parçası olarak ele alınması gerektiğini söyler.[11] Günümüzde ise bilimin ve natüralizmin teizmle ilişkisi, daha doğrusu, uyumu/uyumsuzluğu üzerinden tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmada Richard Dawkins (1941-) ve Daniel Dennett (1942-) gibi natüralistler başı çekmektedir ve Alvin Plantinga'nın (1932-) konuya yaklaşımı da bu uyum/uyumsuzluk üzerinedir. Mantıksal pozitivizmin gücünü yitirdiği günümüzde Alvin Plantinga'ya göre natüralizm, Hristiyan (Teist) felsefeciler için mücadele edilecek iki temel dünya görüşünden biridir. Natüralizm ve mantıksal pozitivizm, Hristiyan düşünme tarzının karşısında konumlandırılır. Bunun birlikte Plantinga'ya göre, natüralizm, pozitivizm

---

[8] Ronald N.Giere, "Naturalism", *A Companion to Philosophy of Science,* W.H.Newton-Smith(Ed.), (Malden: Blackwell, 2001), s. 308.

[9] Dallas Willard, "Knowledge and Naturalism", *Naturalism A Critical Analysis*, W.L. Craig ve J.P. Moreland (Ed.), (London: Routledge, 2001), s. 30.

[10] Giere, "Naturalism", s. 308-309.

[11] M.Sait Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", *Felsefe Dünyası,* (Sayı:38, 2003/2), s. 46.

kadar hatta ondan daha fazla tehlikelidir, çünkü akla daha yatkındır.[12]

Sonuç olarak, natüralizm, doğanın parçası olmayan ve doğanın dışında ya da ötesinde hiçbir gerçekliği kabul etmeyen, sadece doğa bilimlerinin metodları kullanılarak gerçek bilgiye ulaşılabileceğini savunan felsefi görüştür. Ayrıca 'her şey fizikseldir' diyen fizikalizm ve 'her şey maddeseldir' diyen materyalizmle birleşik bir görünüm arz eder. Ontolojik ve metodolojik olmak üzere iki tür natüralizm vardır. Birincisi evrende ne olduğuyla, ikincisi de evrende ne olduğunun nasıl araştırılacağıyla ilgilenir.

1.1.Ontolojik Natüralizm

Doğaüstü her türlü şeyi reddeden natüralizm türüne "ontolojik natüralizm" denir. Ontolojik natüralizme, felsefi veya metafizik natüralizm de denmektedir. Natüralizm üzerine olan çalışmalarda, mutlak olarak natüralizm denmişse, bundan, çoğunlukla, felsefi-ontolojik-metafizik natüralizm kastedilir.[13] Ontolojik natüralizm, evreni, nedensel olarak kapalı zamansal-mekansal bir sistem kabul eder.[14]

Ontolojik natüralizmin köklerini, Antik Yunan felsefesine, her şeyi fiziksel olarak açıklayan Thales (MÖ 624-546), Demokritos (MÖ 460-370) ve Epikür'e (MÖ 341-270) kadar götürebiliriz. 17. Yüzyılın sonlarında Newtoncı fizik anlayışı, 19. Yüzyılda enerjinin korunumu kanunu ve nihayet 20. yüzyılın ortalarında fiziksel alemin nedensel açıdan kapalı bir sistem olduğunun kabülü ile ontolojik natüralizm güçlendi. 1950'lerden sonra, natüralizme yakın bir başka metafizik tez olan *fizikalizm* formüle edilmeye

---

[12] Alvin Plantinga, "Christian Philosophy at the End of the Twentieth Century", *The Analytic Theist: An Alvin Plantinga Reader,* James F. Sennett (Ed.), (Cambridge:Wm.B.Eerdmans Publishing Co., 1998), s. 330; Batak, *Tanrı'yı Bilmek*, s. 14.

[13] Batak, *Naturalizm Çıkmazı*, s.45.

[14] Detaylı bilgi için Bkz. Batak, *a.g.e.*, s. 67-78.

başlandı.[15]

Fizikalizmin temel formülü, "her şey fizikseldir" cümlesidir. Fizikalizm, bir çok filozof için, materyalizmle karşılıklı değişebilir biçimde kullanılan bir terimdir. Ancak bazı filozoflar, bu görüşe, fizikalizmin indirgemeciliği ima ettiğini fakat materyalizmin saf bir ontolojik doktrin olduğunu söyleyerek itiraz ederler.[16] Çağdaş analitik felsefeci Peter van Inwagen (1942-) ise doğa yani fiziksel alem dışında hiçbir şeyin olmadığı iddiasındaki natüralizmle fizikalizmin aynı şey olduğu kanısındadır.[17] Bütün bunları göz önüne aldığımızda, doğaüstü gerçekliğe karşı konumlandırılmış bir natüralizme en fazla son yüzyıl içinde rastlandığını söyleyebiliriz.

Ontolojik natüralizmin birinci iddiası, doğaüstü varlıkların yokluğuna dair iddiasıdır. Bu iddianın sonucu olarak natüralistler, Tanrı veya tanrıların varlığını yadsırlar; bu, onların söylemini ateizmin söylemiyle aynı yapar. Bunun yanı sıra natüralistler, var olan her şeyin maddi olduğunu öne sürerler; bu söylem de onları materyalizmle özdeş kılar.[18] Ontolojik natüralistler, Platon'un ideaları, Kartezyen zihinsel cevherleri, Kant'ın numeni gibi doğaya bağlı olmayan her türlü faili, gücü ve varlığı reddederler. Natüralizme göre, eğer bir şey doğal fenomenler tarafından tanımlanamıyorsa ve doğal fenomenleri araştırarak incelenemiyorsa, o şey, gerçek değildir.[19] Dinlerin önemli bir parçası olan doğaüstü kavram ve açıklamaları kabul

---

[15] Papineau, "Naturalism", http://plato.stanford.edu/entries/naturalism. [22.09.2013].
[16] William Seager, "Physicalism", *A Companion to Philosophy of Science,* ,W.H.Newton-Smith(Ed.), (Malden:Blackwell, 2001), s. 340.
[17] Peter van Inwagen, "What is Naturalism? What is Analytical Philosophy?", *Analytic Philosophy Without Naturalism* , A.Corradini vd.(Ed.), (London: Routledge,2006), s. 78.
[18] Antonia LoLordo, "Epicureanism and Early Modern Naturalism", *British Journal for the History of Philosophy*, (Vol.19, No:4, 2011), s. 658.
[19] Jacobs, "Naturalism", http://www.iep.utm.edu/naturali/. [22.09.2013].

etmediği için ontolojik natüralizm teizmin karşısında yer alır.

1.2. Metodolojik Natüralizm

Sadece doğal bilimlerin metotları kullanılarak gerçek bilgiye ulaşılabileceğini savunan natüralizm türüne "metodolojik natüralizm" denir. Ancak metodolojik natüralizmin yorumunda farklı görüşler vardır. David Papineau, metodolojik naturalizme daha katı bir yorum getirerek, bilimin doğaüstüne inanmadan yapılması gerektiğini savunur. Yani Papineau'ya göre metodolojik natüralizm, ontolojik natüralizmi gerektirir ve doğaüstüne inanan bir kişinin bilimsel bir faaliyet yürütmesi olası değildir. Buna karşılık Paul Draper (1957-) ve Stephen Layman doğaüstüne dair metafiziksel inançları askıya alarak bilim yapılması gerektiğini savunurlar; dolayısıyla onlara göre bir teist de bilim insanı olabilir.[20]

Metodolojik natüralizme göre, bilimin sonuçları bütün ontolojik soruları cevaplamak için yeterlidir ve bizim varlıkla ilgili sorularımıza bilim dışında hiçbir şey rehberlik edemez. Metodolojik natüralizm, bilgiyi nasıl elde edeceğimize dair bir yol çizer ve bu yol, bilimin yoludur. Doğaüstü şeylere atıf yapılmadan doğanın ele alınması gerektiğini söyleyen bu metot, Caner Taslaman'a göre, günümüz bilim dünyasına hakim olan metottur ve bu yüzden biyoloji ve fizik kitaplarında Tanrı'ya atıf yapılmaz. Öyle ki, Newton'ın yazdığı bir kitabı, günümüzde bir fizik öğretmeni ders kitabı olarak yazmış olsaydı, bu kitap okutulmazdı. Ya da Darwin'in *Türlerin Kökeni* adlı kitabı bugün bir biyoloji öğretmeni tarafından yazılmış olsaydı, kitaptaki Yaratıcı'ya atıflar çıkarılmadan

---

[20] Batak, *Naturalizm Çıkmazı*, s. 39-42.

bu kitap okutulmazdı.[21] Aslında içinde bulunulan durum Taslaman'a göre çok ilginçtir:

> Baştan metodolojik naturalizm bilimin yegane yöntemi olarak ilan edilerek, Tanrı'nın (Tasarımcı'nın) varlığının bilimsel verilerden çıkarsanan sonuçlarla desteklenmesi yasaklanmakta, sonra ise Tanrı'nın varlığının bilime aykırı olduğu söylenerek Tanrı'nın yokluğunu iddia eden felsefi naturalizmin ve ateizmin savunması yapılmaktadır. Bu durumu şuna benzetebiliriz: Önce zencilerin atletizm müsabakalarına girmeleri yasaklanmakta, daha sonra zencilerin atletizmde başarısız olmaları, yasaklı oldukları müsabakalara bakarak kararlaştırılmaktadır.[22]

Metodolojik natüralizme göre, bir bilim adamının sadece bilimsel araştırma metotuna inanması gereklidir ve bilim adamının açıklamalarının bilimsel olabilmesi için, bu açıklamaların *doğal* (naturalistic) olması önemlidir. Metodolojik natüralizmde bütün bunların üzerinde durulmasının nedeni, araştırmalarında başarısızlığa uğrayan ve istediği doğal açıklamaları bulamayan araştırmacının, her şeyin doğal bir açıklamasının dışında doğaüstü şeylere inanmasından dolayı, bu araştırmayı ve tekrar denemeyi bırakmasının muhtemel olacağı görüşüdür.[23]

Metodolojik natüralizm, ontolojik natüralizmle karıştırılmamalıdır. Metodolojik natüralizmi savunan biri, felsefi naturalizmi zorunlu olarak kabul ediyor değildir. Metodolojik natüralizm, evrenin doğasıyla alakalı bir duruş değil, bilimin uygulanmasıyla alakalı bir durumdur.[24]

2. NATÜRALİSTİK TEZLER

Bilim ile dinin uyuşmadığı kanaatinde olan, teizmin karşısında tavır alan natüralistler, kendi görüşlerini desteklemek için bilimden deliller getirirler ya da bilimsel

---

[21] Caner Taslaman, *Evrim Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* (İstanbul:İstanbul Yayınevi, 2012), s. 221.
[22] Taslaman, *a.g.e.,* s. 223-224.
[23] Scott Tanona, "The Pursuit of the Natural", *Philosophical Studies* ,(Vol.148, 2010), s. 83.
[24] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism*, (Oxford: Oxford Univercity Press, 2011), s. 169.

sonuçları natüralizm lehinde yorumlarlar. Şimdi din ve bilimin uzlaşamayacağını düşünen natüralistlerin ortaya attığı tezlere bakacağız. Natüralizm çok geniş ve kapsamlı bir konu olduğundan ve bütün natüralistik tezleri ele almak çalışmamızın sınırlarını aşacağından dolayı, burada sadece Alvin Plantinga'nın dikkate aldığı görüşleri ele alacağız.

2.1. Evrim Teizmle Bağdaşmaz: Evrim Süreci Kördür/ Kılavuzsuzdur

Natüralistler, evrimin ortaya koyduğu sonuçlarla teistik dini inançların uyumlu olmadığını düşünürler. Onların bu düşüncelerine ve nedenlerine değinmeden önce evrim teorisini kısaca açıklamamız faydalı olacaktır. Evrim teorisi, türlerin birbirlerinden değişerek oluştuklarını söyleyen biyolojik teoridir. Biyolojik evrim teorisini ilk ortaya koyan Jean-Baptiste Lamarck'tır (1744-1829).[25] Ancak Lamarck'a gelene kadar İlk Çağdan itibaren, her çağın kendi bilimsel durumuna göre ortaya konmuş farklı evrimci bakış açılarına rastlayabiliriz.[26] Lamarck, evrim sürecinin yavaş aşamalarla gerçekleştiğini ve birçok nesil geçtikten sonra yepyeni bir türün oluştuğunu söyler. Lamarck'a göre, evrim, ufak aşamaların zaman boyutu içerisinde birbirine eklenmesiyle gerçekleşen dikey bir aşamadır; bu yüzden biz evrimi hissedemeyiz. Bu teoriye göre, canlıların kompleks ve mükemmel yapısı çok uzun bir zaman sürecinde oluşmuştur. Lamarck'ın evrim teorisinin günümüzdeki evrim teorisinden önemli farklarından biri, bütün türler için 'ortak bir ata'yı savunmamış olmasıdır.[27] Günümüzde evrim teorisi denince ilk akla gelen isim, Charles Darwin'dir. Hatta birçok kişi "evrim teorisi" ifadesi

---

[25] Taslaman, *Evrim Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* s. 81.
[26] Detaylı bilgi için bkz. Taslaman, *a.g.e.*, s. 18-80.
[27] Taslaman, *a.g.e.*, s. 81-83.

yerine "Darwinizm" demeyi tercih etmektedir. Darwin'den sonra evrim teorisi üzerinde genetik bilimi doğrultusunda düzeltmeler yapılınca teori "Yeni-Darwincilik" (Neo-Darwinizm) diye anılmaya başlamıştır.[28]

Evrim teorisinin temelinde iki önemli mekanizma vardır: doğal seleksiyon ve rastgele genetik mutasyonlar. Darwin, doğal seleksiyonun nasıl olduğunu açıklamak için, gözlemlediği hayvan yetiştiricilerinden çıkardığı sonuçları kullanır. Hayvan yetiştiricilerinin istediği türün bireyini seçip, gelecek nesli bu bireyden üretmesiyle yani yapay seleksiyon ile doğal seleksiyon arasında analoji kurar.[29] Yapay seleksiyonda hayvan yetiştiricisinin üstlendiği rolü, doğal seleksiyonda 'var olma savaşı'na verir.[30] Önce doğal seleksiyonun ne olduğunu açıklayacak olursak; doğal seleksiyon; açlık, ihtiyaç ve rekabetin doğurduğu hayat mücadelesinde zayıf olanların ve nesillerinin mahvolup gitmesi, en becerikli ve herhangi bir sebeple yok olmaktan kurtulmaya en elverişli olanların ise çoğalmasıdır. Doğa, bu şekilde kuvvetliyi seçmek suretiyle canlıların evrimine hizmet eder.[31] Darwin, doğal seleksiyonu tarif ederken, doğal seleksiyonun, her gün ve her saat dünya bütünündeki her değişikliği dikkate alarak, kötüyü eleyip, iyiyi koruyup ayıklayarak acımasız bir görev üstlendiğini söylemiştir. Örnekle açıklayacak olursak, eğer vahşi bir hayvan sürekli olarak gereksiz bir eylem sergiliyorsa, doğal seleksiyon yaşamın ve üremenin devamlılığının korunması adına bu hayvanı eleyip, zamanı ve enerjiyi daha verimlice değerlendiren rakiplerine şans

---

[28] Taslaman, *a.g.e.*, s. 89.
[29] Charles Darwin, *The Origin of Species,* (London: Elecbook, 1997), s. 40-43.
[30] Taslaman, *a.g.e.*, s. 102.
[31] Süleyman Hayri Bolay, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi,*(Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008), s.44.

tanıyacaktır.[32] Darwin'e göre, Yaratıcı, ilk başta bir veya birkaç canlı formu yaratmış, ama ondan sonra canlılardaki çeşitlilik evrimle oluşmuştur. Darwin, kitabının ilk baskısında Yaratıcı ifadesini kullanmamasına rağmen, sonraki baskılarda Yaratıcı ifadesini kullanmış ve ifade bir daha değişmemiştir. Ateist evrimcilere göre, bu ilk canlı formu yaratılmamış, cansız maddeden kendiliğinden türeme yoluyla oluşmuştur. Teist evrimciler ise, süreci kabul edip, ilk canlının oluşumundan türlerin evrimleşmesine kadar olan süreci, tesadüflerin değil, Tanrı'nın kontrol edip yönlendirdiğini söylerler.[33] Natüralistlerin yorumu burada kendini gösterir, onlar, bu sürecin kılavuzsuz olduğu konusunda ısrarcılardır. Darwin, doğal seleksiyonu temel mekanizma olarak görmesine rağmen, sonradan kazanılan özelliklerin de aktarılabileceğini savunuyordu. Ancak modern biyolojide, Mendel (1822-1884) ve Weismann'ın (1834-1914) çalışmalarıyla bunun mümkün olmadığı görüldü. Bunun üzerine doğal seleksiyon ve genetikteki gelişmelerin sentezi olarak *Yeni-Darwinizm* ortaya çıktı. Yeni-Darwinizm'in genel eğilimi, canlılardaki değişimlerin genlerdeki ufak değişikliklerin (micro-mutation) birikmesiyle gerçekleştiğini iddia etmek üzerine kuruludur. Elbette bu ana görüşe karşı görüşler de mevcuttur. 1910 yılında hızlı üreme kabiliyetinden dolayı Hollandalı botanikçi Hugo de Vries (1848-1935), sirke sineği üzerine deneyler yaptı. Laboratuar ortamında sinekler, X ışını verilmek suretiyle mutasyona uğratıldı. Ancak yeni ve yararlı özelliklere sahip yeni bir tür elde edilemedi. Gözlemle desteklenmemesine rağmen Yeni-Darwinistler canlılardaki yeni organların ve özelliklerin yavaş ve uzun yıllarda

---

[32] Richard Dawkins, *Tanrı Yanılgısı* ,(Çev. Tunç Tuncay Bilgin, Kalisto), (İstanbul:Kuzey Yayınları, 2009), s. 152.

[33] Taslaman, *Evrim Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* s.105.

biriken mutasyonlarla oluştuğunu söyleyerek bu sorunu çözmeye çalışırlar.[34]

Özetle Darwinizm, yaşamdaki çeşitliliğin, rastgele genetik mutasyonların ayıklayıcılığını içeren doğal seleksiyonla oluştuğunu iddia eder. Bu genetik mutasyonlar, kozmik ışınlar, kopyalama hataları, kimyasal maddeler ve buna benzer şeylerden dolayı olur. Çoğu öldürücüdür, ancak çok az bir kısmı adaptasyon değişikliğidir (yani canlıyı ortamda daha avantajlı konuma getiren, doğal seleksiyonda başarılı olmasını sağlayan değişiklik) ve bu değişikliklerden de bir kısmı kalıtsaldır. Bu şekilde evrim teorisine göre türler, ortak bir atadan, doğal seleksiyon ve rastgele genetik mutasyonlarla oluşmuştur.

Duruma natüralistlerin gözünden bakacak olursak, natüralistler, evrimin mekanizmalarını açıklamakla kalmaz, doğal seleksiyon ve rastgele genetik mutasyonlar ile işleyen bu sürecin kılavuzsuz/kör ve akılsız olduğunu da savunurlar. Günümüzde evrim konusunda yazan ve bir Tanrı olmadığını iddia edenlerin başında gelenlerden biri olan Richard Dawkins (1941-), *Kör Saatçi* adlı kitabında, William Paley'in (1743-1805) saatçi örneğine[35] gönderme yaparak doğadaki tek saatçinin fiziğin amaçsız kuvvetleri olduğunu; doğal seleksiyonun doğanın saatçisi olduğu söylenecekse; aklı, düş gücü, geleceği görme yetisi, planlaması ve öngörüsü olmayan bu saatçinin kör olduğunu söyler.[36] Yani Dawkins'e göre, doğal seleksiyon kör ve kılavuzsuzdur. Natüralistlere

34 Taslaman, *a.g.e.*, s. 116-119.
35 Paley, örneğinde bir fundalıktan geçerken yerde duran bir saat bulduğunu varsayar ve saatte çeşitli parçaların biçimlendirildiğini, bir amaç için birleştirildiğini göreceğimizi söyler. Ona göre bu gözlemimiz, saatin bir yapıcıya sahip olması gerektiği çıkarımını kaçınılmaz kılacaktır ve saatte var olan her icat belirtisi, tasarımlanmış olmanın her bir tezahürü, daha büyük ve daha fazla haliyle tabiatta da vardır. William Paley, "Doğal Teoloji", *Çağdaş ve Klasik Metinlerle Din Felsefesi*, (Çev. Cafer Sadık Yaran), C. Sadık Yaran (Ed.), (Samsun: Etüt Yayınları, 1997), s. 79-80.
36 Dawkins, *Kör Saatçi,* (Çev. Feryal Halatçı), (Ankara: Tübitak Yayınları ,2010), s. 7.

göre, bu akılsız ve kılavuzsuz süreç, bizim, dil, ahlak, dini ve entelektüel eğilimimiz ve sanatsal yeteneğimizi de üretmiştir.

Darwincilerin ortak iddiasına göre, günümüzdeki her tür ve organizma için basitten daha karmaşık yapıya kadar uzanan bir geçmiş vardır; bu geçmişin varlığına dair iyi kanıtlar ve basitten daha kompleks yapının nasıl olduğunu gösteren örnek varsayımlar vardır. Richard Dawkins, bu iddiayı örneklemek için insan gözünü kullanır. O, *Kör Saatçi* adlı eserinde, birçoklarının, insan gözü gibi karmaşık ve güzel tasarlanmış bir şeyin basitten kerte kerte ilerleyen bir dizi değişimle oluşabileceğine inanmakta güçlük çektiğini söyler. Ona göre, insan gözünün, hiç yoktan, tek bir adımda oluşması, genetik hiperuzamda devasa ve neredeyse olanaksız bir sıçrama gerektirir. İnsan gözünün, kendinden birazcık farklı bir şeyden, diyelim ki (x)'ten doğrudan oluşması ise mümkündür. Buradaki önemli nokta (x) ile insan gözü arasındaki farkın yeterince küçük olmasıdır. (X) ise yine yeterince küçük derecede kendinden farklı (x')den oluşmuştur. (X') ise (x")den ve bu böyle devam edecek bir dizin oluşturur. Dolayısıyla günümüz insan gözünü, başlangıçta hiç göz olmaması durumuna bağlayan bir (x)'ler dizisi var mıdır sorusunun cevabı, yeterince geniş bir (x)'ler dizisi düşünmemiz koşuluyla evettir. Aynı şekilde, Dawkins'e göre, insan gözünü hiç göz olmaması durumuna bağlayan varsayımsal (x)'ler dizisinin her bir üyesini ele aldığımızda, herbirinin, kendinden bir önceki atanın gelişigüzel mutasyonuyla ortaya çıkmış olması mantıklıdır. Çünkü dizideki bitişik komşular arasındaki fark yeterince küçük olduğunda, gerekli mutasyonlar, Dawkins'in hislerine göre, kendiliğinden olur. Benzer şekilde, (x)ler dizisindeki her bir üyenin iyi işlev görerek ilgili hayvanın hayatta kalması ve üremesine yardımcı olması

durumu da mantıklıdır. Bu son duruma Dawkins'in de kitabında yer verdiği itirazlar vardır. Francis Hitching'in (1933-) 1982'de yayımlanan kitabı *The Neck of the Giraffe or Where Darwin Went Wrong*'da belirttiği üzere görmemiz için birbiriyle mükemmel uyumlu aşamalar gereklidir. Kısaca açıklayacak olursak, ışık önce saydam tabakanın bir kısmından, sonra mercekten, sonra ağtabakadan geçer. Ağtabakada ışığa duyarlı 130 milyon çubuk ve koni, ışığı elektriksel uyarılara dönüştüren fotokimyasal tepkimelere yol açar. Her saniye bu uyarıların 1000 kadarı henüz bilemediğimiz yollardan beyne ulaştırılır ve beyin gereken tepkiyi gösterir. Çok açıktır ki, bu yol boyunca en ufak bir aksaklık olduğunda -saydam tabaka bulanık olabilir, gözbebeği yeterince açılmayabilir, mercek saydamlığını yitirebilir ya da odaklama bozulabilir- tanınabilir bir görüntü oluşmaz. Dawkins bu konuda kesin konuşamayacağımızı söyleyerek bu itiraza karşılık verir.[37] Ona göre, merceksiz ve ağtabakasız gözün işlev göremeyeceği iddiası temelsizdir. Yabanıl bir hayvan merceksiz gözüyle avcının nereden geldiğini ve avcının bulanık şeklini görebilir. Bazılarında hiç göz olmayan, bazılarında da merceksiz bir göze sahip olan canlıların olduğu dünyada merceksiz gözlüler daha üstündür.[38] Bir diğer itiraz Stephen Jay Gould'a (1941-2002) aittir. Gould sorar: "%5lik bir göz ne işe yarar?"[39] Dawkins'e göre ise, % 5'lik bir göz, hiç gözü olmamakla kıyaslamaya değerdir. %1'lik bir görme bile tam bir körlükten iyidir. Ve, % 6 'lık %5'likten, % 7'lik % 6 'lıktan iyidir; böylece kerte kerte ilerleyen, süreğen dizimiz boyunca gideriz.[40]

Dawkins'in bir diğer iddiası da, evrimin kanıtlanmasının tasarımsız bir dünyayı

---

[37] Dawkins, *a.g.e,* s. 95-99; Dawkins, *The Blind Watchmaker*, (New York: W.W.Norton, 1996), s. 77-79.
[38] Dawkins, *a.g.e,* s.. 100.
[39] Dawkins, *a.g.e,* s. 100-101.
[40] Dawkins, *a.g.e,* s. 101.

açığa vuracağı iddiasıdır. Bunu desteklemek için ortaya attığı görüşlerden birini *Kör Saatçi* adlı kitabında ifade eder. Dawkins'e göre, düzenli karmaşıklık evrimcilerin açıklamakta zorlandıkları bir şeydir. Ancak DNA/protein kopyalama makinesi kadar düzenli bir karmaşıklığı bir tasarımcının tasarladığını söylersek, o tasarımcı da en az makine kadar karmaşık ve düzenli olmalıdır. Dolayısıyla düzenli karmaşıklığı bir tasarımcıya başvurarak açıklamak, hiçbir şey açıklamamaktır. Çünkü tasarımcının başlangıcı açıklanmaksızın ortada kalmaktadır.[41] Richard Dawkins, *Tanrı Yanılgısı* adlı eserinde, istatiksel olarak olaya bakar ve tasarımı savunanların kullandığı Boeing 747 örneğini kendisi de kullanarak olayı kendi lehine çevirmeye çalışır. Astronom Fred Hoyle'un (1915-2001) meşhur iddiasına göre, (özel ilahi yardım olmaksızın, tamamen doğal vasıtalarla) yeryüzünde hayatın ortaya çıkışı, uçuşa elverişli bir Boeing 747'nin parçalarının bir hurdalığın üzerinde esen sert bir fırtına tarafından toplanması ihtimalinden daha azdır. Dawkins'e göre, bir tasarımcıyı işaret ederek izah edilmeye çalışılan varlık istatiksel olarak ne kadar olanak dışı ise tasarımcısı da en az onun kadar olanak dışı olmalıdır.[42] Dawkins, rastlantısal olarak var olması istatiksel olarak çok imkansız olan doğal fenomenlerin olduğunu ve rastlantısallığın yeterli bir açıklama olmadığını kabul eder. Buna karşılık tasarımcıların tasarımı, rastlantısallığa tek alternatif olarak sunması da doğru değildir. Doğal seleksiyonu olasılıksızlık yani rastlantısal olarak var olmanın imkansızlığı probleminin başarılı bir çözümü yapan, olasılıksızlık problemini küçük parçalara ayıran birikimli bir süreç olmasıdır. Dolayısıyla rastlantısallığın tek alternatifi tasarım değildir. Dawkins'e göre, tasarım başarısız bir

---

[41] Dawkins, *a.g.e,* s. 180.
[42] Dawkins, *Tanrı Yanılgısı,* s. 108-109.

alternatiftir ve olasılıksızlık ne kadar yükselirse tasarım da aynı oranda mantıksız olacaktır; çünkü olanak dışı bir canlıyı zekasıyla tasarlama kapasitesine sahip herhangi bir başka varlık en az o canlı kadar olanak dışı olur.[43] Dolayısıyla Dawkins'e göre, en doğru alternatif kılavuzsuz evrim teorisidir.

Evrimi sıkı bir şekilde savunan isimlerden bir diğeri olan filozof Daniel C. Dennett (1942-) ise, *Darwin's Dangerous İdea* adlı kitabında, evrim teorisinden şüphe duyan bir kişiyi son derece cahil biri olarak niteler[44] ve kitabın adından da anlaşılacağı üzere evrim teorisinin teizm için bir tehlike oluşturduğunu iddia eder. Çünkü bu fikir, Tanrı inancı gibi birçok temel inancımızın yapısını derinden sarsar.[45] Bir başka filozof Paul Draper, evrim teorisinin ve şu andaki bilinen durumların teizmden çok natüralizmi desteklediğini iddia eder. Draper'ın iddiasını formüle ederek söyleyecek olursak;

(1) pr(e/n) >! p(e/t).[46]

Burada pr, önermeyi; e, evrimi; n, natüralizmi; t, teizmi simgeler ve “>!” ise “-den daha büyüktür (much greater than)” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yukardaki önerme doğru olduğunda, natüralizmle teizmin de birbiriyle uzlaşmadığı düşünülürse, natüralizm daha muhtemel ve uygun olur.

Filozof Philip Kitcher'ın (1947-) iddiası da Draper ve Dennett'ın iddialarına benzer. Kitcher'a göre, evrim teistler için problem yaratır. Kitcher'in, konuya yaklaşımı geleneksel kötülük problemiyle ilgilidir. O, *Living With Darwin* adlı eserinde, Darwin'in

---

[43] Dawkins, *a.g.e,* s. 115-116.
[44] Daniel C. Dennett, *Darwin's Dangerous İdea,* (New York: Penguin Books,1995), s. 46.
[45] Dennett, *a.g.e*., s. 18.
[46] Paul Draper, "Evolution and the Problem of Evil", *Philosophy of Religion: An Anthology,* L. P. Pojman ve M.Rea(Ed.), (Belmont: The Thomson Corporation, 2008), s. 209.

evrimsel ağacının dallarına baktığımızda, milyonlarca yıldır, milyonlarca hayvan türünün sırf Tanrı'ya tapınacak özel bir tür oluşturmak için çok miktarda acı çektiğinin görüleceğini söyler.[47]

Son üç örnekte de gördüğümüz gibi natüralist düşünürlere/ bilim adamlarına göre evrim, kesinlikle teizm için bir problemdir ve teizmle bağdaşmaz. Teizmle bağdaşmayan evrim teorisinin kılavuzsuz olduğuna dair natüralist yorumun örneğini de yukarıda Dawkins örneğinde gördük.

2.2. Doğa/ Evren Nedensel Olarak Tanrı'nın Müdahalesine Kapalıdır

Natüralistlere göre, teistik inançlarla bilimin çeliştiği diğer bir alan *ilahi fiil* (divine action) ile ilgilidir. Ontolojik natüralizme göre, olay ve durumları uzay-zamanda etkileyebilecek bir şey veya biri yoktur, çünkü nedensel olarak uzay-zaman sistemi kapalı bir yapıdır.[48] Evreni neden-sonuç ilişkisi içinde bağlı, bütüncül, parçalanamaz bir yapı olarak gören natüralistler, Tanrı'nın evrene gerek mucizeler gibi özel fiillerle, gerekse de yaratma, muhafaza etme gibi genel fiillerle müdahelesinin olanaksız olduğunu, bilimden çıkan sonuçların bu görüşlerini desteklediğini iddia ederler.

Tanrı'nın dünyadaki fiiliyle ilgili üç görüş vardır. Materyalist görüşü benimseyen ve Tanrı'nın varlığını kabul etmeyen ateizm için, zaten bir Tanrı olmadığından ilahi fiil de yoktur. Bir Tanrı'nın varlığını kabul eden ancak O'nun, yaratmadan sonra fiilde bulunmadığını iddia eden deizm için, ilahi fiil söz konusudur ancak bu fiil, Tanrı'nın koyduğu doğa yasaları vasıtasıyla olur. Deizme göre, Tanrı, evreni başlangıçta

---

[47] Philip Kitcher, *Living With Darwin*, (Oxford: Oxford Univercity Press,2007), s. 123.
[48] Robert C.Koons, "The Incompatibility of Naturalism and Scientific Realism", *Naturalism A Critical Analysis*, W. L.Craig ve J.P.Moreland (Ed.), (London: Routledge, 2001), s. 50.

yaratmıştır ancak daha sonra evrenle ve dolayısıyla insanla bir ilişkisi olmamıştır. Tanrı'nın evreni yaratışı, sonrasında bir müdahaleye gerek duyacak özellikte değildir.[49] Bu anlamda, deizm için Tanrı sadece bir İlk Neden'dir. Teistik düşüncede ise, Tanrı, dünyada fiilde bulunan aktif bir Varlık'tır. Tanrı, dualara icabet eder, mucizeler yaratır; Tanrı'nın amaçları vardır. Ayrıca Tanrı, özsel olarak her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, mutlak iyi bir varlık'tır. Tanrı'nın varlığı zorunludur, filozofların diliyle söyleyecek olursak, Tanrı, bütün mümkün dünyalarda vardır ve yine bütün mümkün dünyalarda her şeyi bilir, her şeye gücü yeter ve mutlak olarak iyidir.[50] Evreni yaratan, evrendeki neden sonuç ilişkisinin dayandığı kanunları koyan ve ilahi kudretiyle bu ilişkinin ayakta kalmasını sağlayan Tanrı'dır.[51]

Teistik düşüncede Tanrı'nın evreni yaratması, evrenin varlığını muhafaza etmesi ve desteklemesi, O'nun genel fiillerindendir.[52] Burada evrenin yaratılışının farklı yollardan olması, örneğin bir kerede veya bir evrim sürecinde olması bir değişiklik meydana getirmez. Benzer şekilde, Tanrı'nın muhafaza etmesi ve desteklemesi de farklı şekillerde olabilir. Örneğin Descartes ve Jonathan Edwards'ın (1703-1758) düşündüğü gibi Tanrı evreni her an yeniden yaratarak muhafaza ediyor olabilir.[53] Mucizeler, dini tecrübeler ve Tanrı'nın dualara icabet etmesi ise Tanrı'nın özel fiilleri olarak görülür.[54] Natüralistlerin bilim- din uyuşmazlığında ise özellikle mucizeler önemli bir yer teşkil eder.

---

[49] Taslaman, *Kuantum Teorisi, Felsefe ve Tanrı,*(İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012), s. 92.
[50] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 66.
[51] M.Peterson vd., *Akıl ve İnanç,*(Çev. Rahim Acar), (İstanbul: Küre Yayınları, 2012), s. 244.
[52] Taslaman, *a.g.e.*, s. 93.
[53] Plantinga, *a.g.e.* ,s. 66.
[54] Taslaman, *a.g.e.* ,s. 93.

2.2.1. Mucizeler Sorunu

Mucizenin, felsefede en ünlü tanımını David Hume (1711-1776) yapmıştır. Bu tanıma göre, mucize, doğaüstü bir fail tarafından doğa yasalarının ihlali anlamına gelmektedir. Ancak bu tanım, mucizeye, dini anlamındaki değeri tam olarak vermez. Bundan dolayı teistlerin tercih ettiği daha iyi bir tanıma göre, mucize, Tanrı'nın failliği olmadan meydana gelmeyecek, dini bir anlamı olan ve Tanrı'nın evrenin düzeni hakkındaki genel iradesinin bir parçası olmayan şeydir.[55] Teistler bu ikinci anlamı tercih ederler, çünkü teistler için mucize, sadece tabiat kanunlarının ihlaliyle ortaya çıkan olağanüstü durumlar değildir. Tabiat kanunlarıyla açıklaması yapılabilen olaylar da mucize sayılabilir. Mesela R. F. Holland'ın (1965-) anlattığı hikaye bu duruma iyi bir örnek verir: Oyuncak arabasını süren bir çocuk, tren yolu geçidine sapar, bu sırada oyuncak arabasının tekerliği raylara sıkışır, aynı anda ışıkların da kendisine yol verdiği bir tren yaklaşmaktadır, çocuk trenin düdüğünü duymaz, dikkatini çekmeye çalışan annesini fark etmez, ancak o sırada makinist bayılır ve makinistin kontrol koluna uygulayacağı kuvveti kalmamış olduğu için frenler otomatik olarak çalıştırılır, tren, çocuğa birkaç metre kala durur. Bu durum çocuğun annesinin tabiriyle bir mucizedir ve bu yüzden anne, Tanrı'ya şükreder.[56] Bu olayda tabiat kanunlarının ihlali ya da askıya alınması söz konusu değildir, sadece olma ihtimali düşük bir olay meydana gelmiştir.

Bilim ve dinin bağdaşmadığını, birbiriyle çelişik olduğunu iddia eden natüralistlerin itirazlarında mucizeler önemli bir yer teşkil eder. Bu itirazlara göre bilim,

---

[55] Charles Taliaferro ve Elsa J.Marty, "Miracle", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* (New York: Continuum Books, 2010), s. 151-152.
[56] M.Peterson vd., *Akıl ve İnanç,* s. 245.

doğa kanunlarını keşfeder ve destekler, ancak eğer Tanrı mucizeler yaratıyorsa ve dünyaya özel müdahaleler yapıyorsa, bu kanunlara uymamış olur, dolayısıyla bilimle din bağdaşmaz.[57] Natüralist felsefede doğa kapalı bir sistem kabul edildiğinden mucizelere yer yoktur. Dolayısıyla mucizeler konusunda karşımıza çıkan en temel soru, teizmin mi yoksa naturalizmin mi ontolojisinin doğru olduğudur.[58]

Mucizeler sorununda teizmin duruşunu doğru belirlemek önemlidir. Tektanrılı dinlere inanan teistlerin çoğunluğunun inançlarını bu mucizelere bina ettiklerini düşünmek hatalı olacaktır. Teistlerin ontolojilerinde, Tanrı'nın varlığı daha merkezi bir yer teşkil eder. Teistler ontolojilerinin gereği olarak, Tanrı isterse mucize diye nitelendirilen fenomenleri gerçekleştirebileceğine inanırlar. Yani, teistler için, mucizeleri gözlemden Tanrı'nın varlığına inanca geçişten ziyade, Tanrı'nın varlığına inançtan mucizelere inanca geçiş söz konusudur.[59] Mucizeler konusunda natüralistler gibi düşünen teistler de yok değildir. 1961'de Langdon Gilkey (1919- 2004), Aydınlanma felsefesi ve bilimi ile Batı zihninin tanıdığı uzay-zamandaki nedensel bağın, modern teolog ve bilimadamlarınca da kabul gördüğünü belirtmiştir. Bununla birlikte yazılı birçok kutsal olay gerçekte olmamış gibi kabul görmüştür.[60] Bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere, Gilkey'e göre, modern teologlar, ilahi fiilin dilini konuşurlar, yani Tanrı'nın Kızıldeniz'i ikiye bölmek gibi olağanüstü şeyler yaptığını söylerler ancak aslında Tanrı'nın bunları yaptığına inanmazlar. Nitekim inandıkları ve söyledikleri

---

[57] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 75.
[58] Taslaman, *Kuantum Teorisi, Felsefe ve Tanrı,*s. 131.
[59] Taslaman, *a.g.e.* ,s. 130.
[60] Langdon B. Gilkey, "Cosmology, Ontology, and the Travail of Biblical Language", *The Journal of Religion*, (Vol. 41, No. 3, 1961), s.195.

arasında içler acısı bir ayrım vardır.[61]

Rudolph Bultmann(1884- 1976) ve John Macquarrie (1919- 2007) gibi bazı teologlar ise dünyada ilahi fiilin olmadığını kabul ederler.[62] Örneğin Rudolph Bultmann'a göre, tarih, neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlı olayların bir bütünüdür ve nedensel süreklilik kapalıdır, yani doğaüstü, aşkın güçlerin müdahalesi ile bu süreklilik parçalanamaz.[63] Yine John Macquarrie'ye göre, geleneksel mucize kavramı, tarih ve bilim hakkındaki modern anlayışımızla uzlaşmaz. Bilim, dünyada meydana gelen her şeyin yine dünyaya bağlı olaylar tarafından açıklanabileceği varsayımıyla ilerler.[64]

Bultmann ve arkadaşlarının böyle düşünmesinde Newtoncı mekanikle ve geç dönem elektrik fiziğiyle oluşmuş klasik bilim etkilidir. Newton (1642-1661) ve Laplace (1749- 1827) fiziğinin, özellikle de enerji korunumu kanununun bu düşüncelere katkısı büyüktür. Günümüz biliminde ise kuantum fiziği önemli rol oynar. Kuantum fiziği, klasik fizikten önemli farklılıklara sahiptir ve kuantum fiziğinde natüralistlerin iddialarına cevap bulmak mümkündür. Kuantum fiziğine, ikinci bölümde Plantinga'nın naturalizme yönelik itirazlarını ele alırken değineceğiz. Şimdi evrenin ilahi fiile kapalı olduğunu savunanların temel dayanağını oluşturan Newton ve Laplace fiziğini kısaca ele alalım.

2.2.2. Newton Fiziği

Newton fiziği, dünyayı, klasik fiziğin kanunlarıyla işleyen ve gelişen büyük bir

---

61 Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 70.
62 Plantinga, *a.g.e,* s. 70-71.
63 Rudolph Bultmann, "Is Exegesis without Presuppotions Possible?", *The Company of Preachers: Wisdom on Preaching*, (Michigan: Wm.B.Eerdmans Publishing Co., 2002), s. 198; Plantinga, *a.g.e,* s. 70.
64 Bkz. Plantinga, *a.g.e,* s. 71.

makine gibi sunar. Teolojik olarak, dünya, Tanrı tarafından konulmuş klasik bilimin değişmez yasaları ile işleyen tanrısal ve büyük mekanik bir eserdir. Dünyadaki olguları açıklamak için, biyoloji veya kimya gibi başka yasalar gerekli değildir, bu yasalar da fizik yasalarına indirgenebilir.[65] Newton'da ve klasik mekanikte, doğa yasaları, dünyanın, kapalı bir sistem olduğunda ve dışardan bir nedensel etkiye maruz kalmadığında nasıl işleyeceğini açıklar. Enerjinin korunumu kanunu, Newton'ın kapalı sistemle ilgili yasalarından ortaya çıkmıştır. Bu kanuna göre, izole edilmiş sistemdeki içsel enerji sürekli olarak korunur.[66]

Newton fiziği, ilahi fiilin yorumlanmasında son derece önemli olan nedensel olarak kapalı mekansal-zamansal sistem ve enerjinin korunumu kanunlarının temel taşı olmuştur. Bunun yanı sıra, Newton, Tanrı'ya inanan bir bilim adamı olarak ilahi fiili mümkün görüyordu ancak onun katı determinist olarak görülmesinin altında Laplace fiziğinin onun fiziğine eklemlenmesi yatar. Bu sebepten dolayı onun düşünceleri determinist bir anlayışa dönüştürülmüştür.[67]

2.2.3. Laplace Fiziği

Laplace ile birlikte, Newton'ın nedensel olarak kapalı evrenine determinizm eklenmiştir. Plantinga'ya göre, Newton'ın mekanik evreni *müdahalesiz teoloji*[68] (hand-off theology) için yeterli temel teşkil etmez.[69] Diğer yandan Laplace, müdahalesiz

---

65 Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 76-77.
66 Plantinga, *a.g.e,* s. 78.
67 Batak, "Doğa Yasalarının Zorunluluğu, İlahi Fiil ve Mucize-Tanrı Dünyada Fiilde Bulunabilir Mi?-, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Sayı: 20, 2009/2), s. 38.
68 Plantinga, bu ifade ile yukarıda bahsettiğimiz R. Bultmann ve J. Macquarrie gibi ilahi fiilin olmadığını kabul eden teologların görüşünü kasteder.
69 Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 77.

teoloji için gerekli malzemeyi verir. Pierre Laplace'in bu konudaki duruşunu açıklayan sözleri şöyledir:

> Dünyanın mevcut durumuna, önceki durumun sonucu ve onu takip edenin ise nedeni diye bakmamız gerekir. Tabiatta herhangi bir an etkin olan tüm güçleri ve âlemde var olan tüm nesnelerin o anlık konumlarını bilen bir zekâ, âlemdeki en büyük cisimlerden en hafif atomlara kadar tüm nesnelerin hareketini tek bir formül kapsamında toplayabilir, yeter ki bu zekâ eldeki verilerin hepsini birden çözümleyebilecek kadar güçlü olsun. Böyle bir zekâ için kesin olmayan hiçbir şey olmaz; geçmiş gibi gelecek de onun gözleri önünde olacaktır.[70]

İşte belirtilen durumlarda geçmişi ve geleceği tamamen bilen bu üstün zeka, *Laplace'in Şeytanı* diye adlandırılır.

Laplace'e göre, örneğin t zamanında evrenin bulunduğu konumdan, evrendeki yasalarla, daha sonraki bir t* zamanda evrenin konumunu, özel ilahi fiili kabul etttiğimizde çıkaramayız. Bundan dolayı da Laplace'in determinizmi özel ilahi fiile açık bir kapı bırakmaz. Laplace'in determinizminin bir diğer sonucu da, özel ilahi fiil gibi insan özgürlüğüne de alan bırakmamış olmasıdır.[71]

Laplacecı ve Newtoncı fizik anlayışıyla temellendirilmeye çalışılan şey, evrenin Tanrı'nın müdahelesine kapalı olduğudur. Üstelik bu görüşü natüralistlerin yanında bazı teistler de benimser. Natüralistlerin nedensel olarak kapalı sistemi benimsemesinin nedeni din ile bilimin çatıştığını göstermek iken, teologların benimsemesinin nedeni tam aksidir. Çünkü müdahalesiz teolojiyi savunan teologlara göre, ilahi fiili kabul etmek din ile bilimin çatıştığı tezini güçlendirir. Onlara göre bilim bize, evrenin nedensel olarak kapalı olduğunu söyler ve bu yüzden ilahi fiili mümkün görmek din ile bilimi karşı

---

[70] Pierre Simon Laplace, *A Philosophical Essay on Probabilities*, (Çev. F. W. Truscott, F.L. Emory), (NewYork: Dover Publications, 1995), s. 4; Plantinga, "Dünyadaki Tanrısal Faaliyet", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Çev. Fatih Topaloğlu), (Sayı:37, 2012), s. 213.
[71] Plantinga, "Dünyadaki Tanrısal Faaliyet", s. 213.

karşıya getirecektir. İkinci bölümde Plantinga'nın konuya yaklaşımını ele alırken kuantum mekaniğiyle beraber klasik bilim anlayışında meydana gelen değişiklikleri de inceleyeceğiz.

2.3. İnsan Bedeni ile İnsandır

Daha önce belirttiğimiz gibi natüralizm, materyalizmle birleşik bir görünüm arz eder. Materyalist anlayışa göre, insan, maddi olmayan öz veya ruhtan ari maddi bir objedir. Natüralistler de bu materyalist insan görüşünü benimserler. Doğaüstü herhangi bir gerçeklik kabul etmeyen natüralistler, beden-ruh dualizmini de reddederler. Natüralizmin dualizmi dışlayışını Caner Taslaman şu şekilde ifade eder:

> Naturalizm, dualizmi hem dolaylı olarak hem de doğrudan dışlar. Dolaylı olarak dışlar; çünkü Tanrı'nın varlığı kabul edilmeyince (felsefi natüralizm) veya Tanrı yokmuşçasına (metodolojik naturalizm) olgular ele alınınca, birbirinden farklı iki cevherin nasıl bir araya geldiğini ve bunlar arasında uyumun nasıl sağlandığını açıklamak mümkün değildir... Diğer yandan naturalist yaklaşımı savunanlar madde dışında bir cevherin bilimin araştırma kapsamına girmesini doğrudan da reddederler. Örneğin natüralistik apriori kabullerden dolayıdır ki dualizmi desteklediği söylenen ruhi telepati ve psikokinesis türünden olayların olamayacağı düşüncesi bilim çevrelerinde yaygın olan dogmatik bir inançtır ve bunlarla ilgili ileri sürülen veriler ciddi şekilde incelenmemiştir.[72]

Natüralizm, dualizmin karşısında konumlandırılan monist anlayışı savunur. Natüralizmin savunduğu monizm, geleneksel olarak her şeyin madde olduğunu söyleyen görüştür; yakın zamanlardaki bilimsel gelişmelerle her şeyin madde ve enerji olduğunu söyleyen görüştür de diyebiliriz.[73] Çünkü monistler, ses dalgaları, yer çekimi gibi kuvvetlerin varlığını kabul ederler.

Materyalizm için (natüralizm için de diyebiliriz) tek gerçekliğin, maddi veya fiziksel gerçeklik olmasının yanı sıra, varsa zihinsel durumlar da fiziksel durumlara

---

[72] Taslaman, *Modern Bilim, Felsefe ve Tanrı,* (İstanbul:İstanbul Yayınevi, 2011), s. 114.
[73] Taliaferro ve Marty, "Monism", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* s. 153.

indirgenebilir.[74] Nitekim günümüz natüralistlerinin başında gelen Daniel C.Dennett, *Consciousness Explained* adlı kitabında bu iddiayı dile getirir ve sadece bir tek esasın yani maddenin olduğunu, zihnin fiziksel bir fenomenden başka bir şey olmadığını, kısaca zihnin beyin olduğunu söyler.[75] Natüralistler, beyin üzerindeki incelemelerin zihinsel durumların beyine bağımlı olduğu sonucunu ortaya koyduğu görüşündedirler. Bu, dualizme karşı materyalizmin bir başarısı olarak kabul edilmiştir.[76] Zihni beyne indirgeyen anlayış için "bilinç" in açıklanması da önemlidir. Her ne kadar kitabının başlığından da anlaşılacağı üzere Dennett bilincin açıklandığını düşünüyor olsa da, bir diğer naturalist olan Francis Crick (1916- 2004) için bilincin bilimsel olarak açıklanması için açık seçik bir çözüm yoktur.[77]

Gördüğümüz gibi natüralistlerin insana bakışı ile materyalistlerin insana bakışı aynıdır. Bu bakış açısı, insanı maddi bedenine indirger; dolayısıyla ruhun varlığını kabul etmez, zihni beyinle özdeşleştirir, inançları sinirsel yapılar olarak kabul eder (indirgemeci materyalizm) veya inançların nörofizyolojik niteliklerce belirlendiğini iddia eder (indirgemeci olmayan materyalizm). Bu iddialar açık biçimde teizmin dualist bakış açısıyla çatışmaktadır. Çünkü teistik inançta Tanrı, bedeni olmayan bir Varlık'tır ve ölümden sonra yaşam olduğu inancını içeren teizmde, insanın ruh ya da zihin gibi bir parçası bedeni olmadan da varlığını sürdürür.[78]

---

[74] John R. Searle, *Mind: A Brief Introduction,* (Oxford: Oxford University Press, 2004), s. 48.
[75] Dennett, *Consciousness Explained,* (New York: Back Bay Books, 1991), s. 33.
[76] Taslaman, *Modern Bilim, Felsefe ve Tanrı,* s. 112.
[77] Francis Crick, *Şaşırtan Varsayım,* (Çev. Sabit Say), (Ankara: Tübitak Yayınları, 2008), s. III.
[78] Evan Fales, "Naturalism and Physicalism", *The Cambridge Companion to Atheism*, Michael Martin (Ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), s. 121.

2.4. Evrendeki Tasarım Tasarımcısızdır

Son otuz yılda yapılan araştırmalar evrenin akıllı bir varlığın tasarımı olmasının imkanını destekler nitelikte sonuçlar ortaya koymuştur. Big Bang kozmolojisi, çeşitli doğa yasalarının ve fizik sabitlerinin akıllı yaşamın ortaya çıkmasında hassas bir dengede olmasının keşfi bunlar arasında sayılabilir. Bununla birlikte aynı delillerin natüralistik yorumları da vardır. Natüralistler, bu delillerin bir tasarımcıya işaret etmesi gerektiğini düşünmezler. Bu kısımda teleolojik delil kapsamındaki bu delillerden hassas ayarın kozmolojik versiyonunu ve Michael Behe'nin (1952-) indirgenemez karmaşıklık üzerine kurduğu biyolojik argümanını ele alacağız. Sadece bu argümanları ele almamızın sebebi, Plantinga'nın bu argümanlara yapılan itirazlar üzerinden natüralizme eleştiriler yöneltmesidir.

2.4.1. Hassas Ayar Delili ve Natüralistik İtirazlar

Hassas ayar deliline göre, evrendeki kanunlarda ve fizikteki bazı temel sayılarda (örneğin yerçekiminin değeri gibi) oluşacak ufak bir farklılık yaşamın ve dolayısıyla akıllı varlıkların ortaya çıkışını açıklanamaz hale getirir. Bütün bu kanunlar ve değerler evrende yaşam oluşmasını mümkün kılacak hassas bir şekilde ayarlanmıştır. Bu ayarlamayı yapan Tanrı'dır; dolayısıyla hassas ayar delili Tanrı'nın varlığının delillerinden teleolojik argümanın bir versiyonunu oluşturmaktadır.[79]

Hayata dair hassas ayar dört türe ayrılır: 1) Fizik yasalarının hassas ayarı 2) Fizik sabitelerinin hassas ayarı 3) Evrenin başlangıçtaki hallerinin hassas ayarı 4) Evrenin daha üst düzey bazı özelliklerinin hassas ayarı, mesela kimyasal elementlerin çeşitli

[79] Taliaferro ve Marty, "Fine-tuning Argument", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* s. 90.

nitelikleri gibi.[80] Fizik yasalarının hassas ayarına bir atomun içerisindeki proton ve nötronları bir arada tutan güçlü nükleer kuvveti örnek gösterebiliriz. Eğer bu güçlü nükleer kuvvet olmasaydı, proton ve nötronlar bir arada tutulmazlardı ve bu sebeple atom numarası hidrojenden daha büyük hiçbir atom var olamazdı. Fizik sabitelerinin hassas ayarına boş uzayın enerji yoğunluğuna tekabül eden kozmolojik sabit örnek verilebilir. Bu sabiti Einstein (1879-1955) kullanmıştır; bu sabitin pozitif değerinin çıkaracağı sonuç evrenin genişlemekte olduğudur. Eğer kozmolojik sabit önemli derecede pozitif olsaydı, uzay o kadar hızla genişlerdi ki bütün madde çabucak etrafa saçılırdı ve galaksiler, yıldızlar oluşmazdı. Evrenin başlangıçtaki hallerinin hassas ayarına gelecek olursak, bu ayar, kütle-enerjinin başlangıçtaki dağılımının, akıllı yaşamın meydana gelmesi için son derece sınırlı bir alanda bulunması gerektiği gerçeğine işaret eder.[81]

Hassas ayar deliline natüralistlerin itirazları vardır. Bu itirazlardan başlıca ikisi antropik ilke ve çok-evrenler ile ilgilidir. Antropik ilkenin çeşitli versiyonları vardır ancak daha fazla kullanılan kozmolojik versiyonuna göre, eğer evren hassas ayarlı olmasaydı, biz bu olguya işaret etmek üzere burada olmazdık. Varlığımızdan yola çıkarak, doğa kanunlarının yaşamın doğmasına yeter dostlukta olduğunu söyleyebiliriz.[82] Her şey hayatın evrilmesi için zorunlu olan kalıpta ve dar bir alanda oluşmuştur ve bilinç içeren hayat doğmuştur. Stephen Gould'un (1941- 2002) yorumuna göre, bu olmuş olan şeyin kendisi ne kadar şaşırtıcı ve ihtimal dışı olsa da, bir şeyin olmuş olması şaşırtıcı

---

[80] Robin Collins, "Tanrı, Tasarım ve İnce-ayar" , *Allah,Felsefe ve Bilim,* (Çev. Fehrullah Terkan), Caner Taslaman, Enis Doko (Ed.), (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012), s. 19.
[81] Collins, *a.g.m.* , s. 19-23.
[82] Dawkins, *Tanrı Yanılgısı*, s. 135.

değildir ve dolayısıyla bunun için hiçbir hususi izah gerekmez, tabii izahlar yeterlidir.[83] Burada belirtilecek diğer bir husus da *gözlemsel seçim etkisi*dir (observational selection effect). Gözlemsel seçim etkisini içeren argümanlar hatalı argümanlar olarak görülür ve natüralistlerce hassas ayar argümanı da bu argümanlardan biri olarak sayılır. Gözlemsel seçim etkisine göre, biz evrenin hassas ayarlı olduğunu kabul ederiz, ancak zaten hassas ayarlı olmayan bir evreni gözlemlememiz mümkün değildir.[84]

Çok-evrenler itirazına göre ise, çok büyük- belki de sonsuz- sayıda evrenler vardır ve fizik sabitler de evrenden evrene değişmektedir. Elbette bu evrenlerin büyük çoğunluğunda fizik sabitleri, hayata izin veren değerlere sahip değildirler. Ancak, evrenlerin küçük bir bölümünde bu sabitler, hayata izin veren değerlere sahiptir; bundan dolayı bizimkisi gibi evrenlerin var olması ve bu evrenlerde de fizik sabitlerinin akıllı yaşam için uygun değerlere sahip olması ihtimal dışı değildir.[85] Benzer şekilde John Archibald Wheeler'ın (1914-2008) önermesindeki gibi ezeli bir büyük patlama ve büyük çöküş döngüsü olabilir. Yani büyük patlama ve evrenin genişlemesini takip eden büyük çöküş ve daralma, sonra onu yine takip eden büyük patlama ve genişleme şeklinde ezeli bir döngü söz konusu olabilir.[86] Sonuç olarak bu görüşe göre, eğer başka hassas ayarlı evrenler varsa, biz sadece kendi hassas ayarlı evrenimizi bulabiliriz.

Lydia McGrew, Timothy McGrew ve Eric Vestrup tarafından geliştirilen bir başka itiraza göre ise, hassas ayar delilindeki, her şeyin şansa bağlı olma olasılığının hesabında ciddi şüpheler vardır. Işık hızı, güçlü nükleer kuvvetin büyüklüğü veya diğer değerler

---

[83] Bkz. M.Peterson vd., *Akıl ve İnanç,* s. 126.
[84] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 200.
[85] Collins, "Tanrı, Tasarım ve İnce-ayar", s. 45.
[86] Dennett, *Darwin's Dangerous İdea,* s. 179.

için aslında mantıksal bir sınırlama yoktur. Olasılıklar, ayrı ayrı her alternatifin mantıksal imkanının toplamı bir olduğunda anlamlı olur. Ancak sınırsız bir uzayı, eşit sınırlı bölgelere ayırırsak, bu bölgelerden çok sayıda elde ederiz ve hepsinin olasılığının toplamı sınırsız olur. Sonuç olarak, bir evrenin diğer başka bir evrenden daha muhtemel olduğunu gösteren herhangi bir yol yoktur.[87]

2.4.2. Michael Behe'nin Biyolojik Argümanı ve Natüralistik İtirazlar

Biyoloji profesörü Michael Behe'nin biyolojik argümanında, Darwin'in evrim teorisine atıf vardır. Darwin, çok sayıda, ardışık ve küçük değişimlerin birikimiyle oluşmasının mümkün olmadığı herhangi bir organ gösterilebildiği takdirde teorisinin çökeceğini söyler.[88] Michael Behe ise, indirgenemez kompleks sistemlerin varlığını öne çıkararak, her şeyin tesadüfen oluşmasının matematiksel olarak olanaksızlığını ortaya koyar.

Evrim teorisinin, bütün canlıların ortak atası olarak gördüğü bir ‘hayali en basit canlı organizma’ vardır. Bu organizmanın yaşaması için asgari düzeyde 250-400 adet protein içermesi gerekir. Oysa bu proteinlerden sadece bir tanesinin tesadüfen oluşumu matematiksel açıdan olanaksız görülür, kaldı ki oluşsa bile aynı şekilde organizmanın oluşması için bu proteinlerden 250-400 tanesinin aynı zaman biriminde aynı noktada buluşması gerekir. Bu da yeterli gelmez, canlının üreyebilmesi için protein sentezleyebilmesi, bunun için protein şifrelerini içeren bir DNAya sahip olması, bunun yanı sıra da proteini sentezleyebilecek bir mekanizması olması gerekir. İşte bütün

---

[87] Timothy Mcgrew vd., *God and Design: The Teleogical Argument and Modern Science*, Neil A. Manson (Ed.), (New York: Routledge, 2003), s. 200-204.
[88] Charles Darwin, *The Origin of Species,* (London: Elecbook, 1997), s. 166.

bunların tesadüfen oluşma olasılığı oldukça düşüktür.[89]

Benzer şekilde Michael Behe'nin argümanında da *indirgenemez kompleks* (irreduciple complex) sistemler vardır. Behe, bu sistemleri şöyle tarif eder: "Temel bir işleve katkıda bulunan, son derece uyumlu, etkileşim içinde olan parçalardan oluşmuş bir sistemdir. Bununla birlikte bu sistemlerde herhangi bir parçanın çıkarılması, sistemin fonksiyonunun durmasına sebep olur."[90] Dolayısıyla Behe'nin iddiası, bu indirgenemez kompleks sistemlerin Darwin'in öne sürdüğü evrim yoluyla gelişemeyeceğidir. Bu sistemlerin gelişimi için doğrudan Darwinci bir rota, Behe açısından yoktur. İndirgenemez kompleks yapılara Behe tarafından gösterilen örneklerden biri, bakterilerin hareket etmesini sağlayan kamçılarıdır (flagella).[91]

Plantinga'ya göre, Michael Behe'ye gelen cevapların en iyilerinden biri Paul Draper'a aittir.[92] Draper, Behe'nin indirgenemez kompleks olduğunu iddia ettiği sistemlerin gerçekten indirgenemez kompleks bir sistem olduklarını gösteremediğini söyler. Draper, bazı biyokimyacıların söz konusu sistemlerin indirgenemez kompleks yapıda olduğuna katılmadığını belirtir. Draper'a göre, belki de, bir veya birkaç parçadan yoksun olduklarında dahi bu sistemler çalışıyordur. Üstelik *parça* (part) kelimesiyle tam olarak anlaşılması gereken nedir? Bir veya iki molekülü eksik olsa da söz konusu sistemlerden herhangi biri mükemmel işliyor olamaz mı? Bunun yanı sıra belki bu sistemlerin gelişimi için doğrudan Darwinci bir yol yoksa da dolaylı bir Darwinci yol olamaz mı? Draper'a göre, Behe bu yolun imkansız olduğunu da göstermez. Behe'nin

---

[89] Taslaman, *Evrim Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* s. 265.
[90] Michael J. Behe, *Darwin's Black Box,* (New York: Free Press,2006), s. 39.
[91] Behe, *a.g.e.*, s. 70-73.
[92] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 229.

öncülleri ile bu öncüllerden çıkardığı sonuç arasında bir tutarsızlık vardır.[93]

Bu bölümde akıllı tasarım delilinin birer parçası olan hassas ayar delili ve Michael Behe'nin indirgenemez kompleks sistemler üzerine kurduğu biyolojik delili ele aldık. Natüralistler, hassas ayar delilinin öncüllerini bilimsel oldukları için kabul etmekle beraber bu öncüllerin bir tasarımcıya işaret etmediğini savunurlar. Yani bir tasarımı kabul ederler ancak bunun bir tasarımcıyı gerektirmediğini düşünürler. Biyolojik argüman için ise durum biraz daha farklıdır. Natüralistler, indirgenemez kompleks sistemlerin varlığından kuşku duyarlar.

2.5. Natüralist Epistemoloji: Evrim Süreciyle Oluşan Bilişsel Yetilerimiz Güvenilirdir

Tek bir gerçeklik olarak doğayı ve onu araştırmada tek bir metodu yani doğa bilimlerinin yöntemini kabul eden natüralizm, epistemolojide de tek bir temel kabul eder; bu da empirik ya da duyumu referans alan bilgidir. Natüralistler, bilnebilecek tüm doğruların doğaya ait olduğu ve doğa dışında bilgi nesneleri bulunmadığı iddiasındadırlar.[94] Natüralist epistemoloji, inancın haklı çıkarımında veya bilginin elde edilmesinde a priori metodu kabul etmez.

Epistemolojide, 'doğalcılık' denilince ilk akla gelen isim Willard van Orman Quine'dır. Bununla birlikte David Hume'un epistemolojik anlamda ilk doğalcı olduğu yaygın olarak kabul edilir.[95] Quine'in başta gelen savunucularından olduğu doğal epistemoloji, geleneksel epistemolojinin psikoloji temelinde doğa bilimlerin bir parçası

---

[93] Bkz. Plantinga, *a.g.e,* s. 229-231.
[94] Murat Baç, *Epistemoloji*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011), s. 246.
[95] Baç, *a.g.e,* s. 246.

olarak ele alınması gerektiğini iddia eder.[96] Quine'a göre, insan, etkilere tepki verebilen fizyolojik bir yapıdır ve insanın zihinsel yetilerinin olması, bilginin ardında tümüyle fizyolojik ve deneyimsel yapı taşlarının olduğu gerçeğini değiştirmez.[97] Bir diğer doğalcı isim Alvin Goldman'a (1938-) göre ise, bir inancın iyi gerekçelendirilmesi onun 'güvenilir' bir süreç sonucu üretilmiş olup olmadığıyla ilgilidir. Bir sürecin güvenilir olup olmadığı ise felsefecinin değil deneyimsel araştırmacının saptayabileceği bir konudur.[98] Yine Goldman'a göre, bir inancı üreten epistemik güvence veya gerekçelendirme, psikolojik süreçlerin bir fonksiyonudur ve bu epistemolojik girişim bilimin özellikle zihnin biliminin yardımına ihtiyaç duyar.[99]

Plantinga'nın eserlerinde doğal epistemolojiye değen iki nokta vardır. Birincisi geliştirdiği doğru işlevselciliğin doğal epistemoloji ile ilişkisi; ikincisi ise naturalizme karşı evrimsel argümanın ilk öncülüne götüren ve natüralizmin yanlışlığını değil ancak onu evrimle birlikte kabul etmenin irrasyonelliğini ifade eden görüşüdür. Elbette ikinci noktanın da birinci noktayla oldukça bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla daha geniş anlamda bu konuyu Plantinga'nın eleştirilerini içeren bölümde değerlendireceğiz. Ancak burada şu kadarını söylemek faydalı olacaktır: Doğal bilimleri temel alan, buna paralel olarak da *bilişsel yetiler*imizin (cognitive faculties) evrim süreciyle oluştuğunu söyleyen naturalist epistemoloji, bu bilişsel yetilerimizce üretilen inançların doğruluğu iddiasındadır ve bu iddialarında aşkın bir varlığa yer yoktur.

---

96 M.Sait Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", *Felsefe Dünyası,* (Sayı:38, 2003/2), s. 46.
97 Baç, *Epistemoloji*, s. 246.
98 Murat Baç, "Epistemoloji", *Felsefe Ansiklopedisi,* Ahmet Cevizci(Ed.), (İstanbul: Babil Yayıncılık, 2007, c.5) , s. 567-581, http://www.phil.boun.edu.tr/files/bac/bac_episte.htm, [24.11.2014].
99 Alvin I. Goldman, *Pathways to knowledge*, (New York: Oxford Univercity Press, 2002), s. 26.

2.6. Ahlaki Natüralizm: Natüralizm Ahlakı Barındırabilir

Natüralistler ahlak konusunda genel bir görüşe sahip olmamakla birlikte bazı natüralistler, natüralizmin ahlakı barındırdığı düşüncesindedir. Ahlaki natüralizmi savunanlara göre, ahlaki olgular doğal ve sosyal bilimlerin olgularıdır. Örneğin bu görüşteki David O. Brink'e göre, ahlaki özellikler, natüralistik özelliklerce oluşturulmuş olabilir ancak onlarla özdeş olmayabilir.[100] Bazıları ise teistler gibi, natüralizmin ahlakı barındıramayacağına inanırlar. Brink, ahlaki özellikler ve olgular üzerine üç farklı görüş olduğunu söyler: ahlaki natüralizm, ahlaki süpernatüralizm ve non-natüralizm. Ahlaki natüralizm, ahlakı doğal özelliklere indirger; ahlaki süpernatüralizm teist ahlak anlayışıdır; George Moore (1873-1958)'un savunduğu non-natüralist ahlak anlayışı ise ahlaki olgu ve özellikleri kendine özgü olgu ve nitelikler olarak değerlendirir.[101] Moore'a göre iyi, ne tecrübenin verisi olan doğal bir obje ne de duyular-üstü bir dünyada var olduğu düşünülen bir objedir; iyi, basit bir kavram olduğundan dolayı tanımlanamaz; kişi bu niteliği, kendi ahlaki sezgisiyle doğrudan doğruya kavrar. Yine ona göre, iyiyi başka bir kavramla özdeşleştirmek, onun *tabiatçının yanılgısı* adını verdiği hataya düşmektir; mesela iyiyi "haz" olarak tanımlayanlar, onu haz ile özdeşleştirdiğinden bu hataya düşmüş olurlar; iyi ne 'haz' gibi psikolojik bir kavramla ne de 'Tanrı'nın emri' gibi dini bir tabirle tarif edilebilir. Natüralistlerin yaptığı gibi haz ile iyiliği özdeşleştirmek, portakal sarıdır ifadesinden hareketle portakal ile sarı rengini özdeşleştirmeye benzer.[102] Sonuç olarak Plantinga'nın eleştirilerine ilk grup maruz kalır. Peki natüralizm ahlakı

---

[100] David O. Brink, *Moral Realism and the Foundations of Ethics,* (New York: Cambridge University Press, 1989), s. 156-157.
[101] Brink, *a.g.e.*, s.156.
[102] Recep Kılıç, *Ahlakın Dini Temeli*, (Ankara: TDV Yayınları, 2009), s. 54-56.

nasıl barındırır?

Ahlaki natüralizm, objektif ahlâkî özelliklerin var olduğunu kabul eder fakat onların psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerin inceleyebileceği bir takım doğal özelliklere indirgenebilir olduğunu savunur; ahlâkî kavramları doğal niteliklerle tanımlar, ahlâkî olguların deneysel gözlemle bilinebileceğini savunur.[103]

Plantinga, natüralizmin ahlakı barındırabileceğini kabul eden görüşler için bir eşitlik oluşturur. Ona göre, natüralizmin ahlakı barındırdığını savunan görüşlerin temelinde bu eşitliğin bazı formları yatar;

EŞİTLİK: her ahlaki özellik m için, kabul edilebilir bir natüralistik özellik p vardır, öyle ki (her x için, sadece ve sadece x p'ye sahipse, x m'ye sahiptir.)[104]

Eşitlikte de gördüğümüz gibi ahlaki natüralistler için ahlaki özellikler natüralistik özelliklere indirgenebilir ve natüralizm ahlakı barındırabilir. Yani ahlaki özellik, kendisine denk bir natüralistik özellik olduğu için zuhur eder; söz konusu natüralistik özellik olmayınca ortada bir ahlaki özellik de olmayacaktır. Dolayısıyla ahlaki özellik, natüralistik özelliğin mevcut oluşundan dolayı vardır ve bu şekilde natüralizm ahlakı da barındırabilir.

Bu bölümde natüralistik iddiaları inceledik ve natüralist iddiaların bir çoğunun teizm karşıtı olduğunu gördük. Plantinga, bu karşıtlığın sebebinin bilimin sonuçları ile mi yoksa bilimin yorumlanması ve bilimsel teorilere metafizik eklentiler yapılması ile

---

103 Ahmet Yıldız, "Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabirliği", (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi SBE, 2012), s. 2.

104 Plantinga, "Naturalism, theism, obligation and supervenience", *Faith and Philosophy,* (Vol. 27, No.3 , 2010), s. 247.

mi ilgili olduğu konusunda eleştirel bir perspektif ortaya koymaktadır. Ona göre, bilim aslında teizmle değil natüralizmle uyumsuzdur ve söz konusu karşıtlık bilimin yorumlanmasından ve bilimsel teorilere metafizik eklentilerden doğar. İkinci bölümde Plantinga'nın natüralistik tezleri eleştirisini ve natüralizmin kendi kendini nakzeden bir görüş olduğu iddiasına sahip evrimsel argümanını ele alacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

PLANTINGA'NIN NATÜRALİZM ELEŞTİRİSİ VE NATÜRALİZME KARŞI EVRİMSEL ARGÜMANI

Alvin Plantinga natüralizm eleştirisini bir önceki bölümde ele aldığımız natüralistik tezler ve yorumlar üzerinden yapar. Plantinga'ya göre, bilim ve teistik inançlar arasında yüzeysel çelişki ancak derin bir uyum vardır; buna karşılık, bilim ile natüralizm arasında yüzeysel uyum ancak derin bir çelişki vardır.[1] Plantinga, natüralizme karşı geliştirdiği *evrimsel argüman* ile natüralizmin kendi kendini nakzeden bir görüş olduğunu ortaya koymaya çalışır. Bu bölümde ilk olarak Plantinga'nın natüralistik tezlere karşı verdiği cevapları, ikinci olarak da onun evrimsel argümanını ele alacağız.

1. NATÜRALİSTİK TEZLERİ ELEŞTİRİSİ

1.1. Evrim Teizmle Bağdaşır: Evrim Süreci Kör/ Kılavuzsuz Değildir

Plantinga'ya göre, Darwinizmin yaşamdaki çeşitliliğin rastgele genetik mutasyonların ayıklayıcılığını içeren doğal seleksiyonla oluştuğu iddiası, aslında gözüktüğü gibi Hristiyanlıktaki yaratma doktriniyle ve Tanrı'nın insanı kendi suretinde yaratmasıyla[2] bağdaşmıyor değildir. Tanrı, pekala, doğru mutasyonların doğru zamanda olmasına sebep olmuş, bazı popülasyonları çeşitli tehlikelerden koruyarak, planladığı türlerin ayakta kalmasını sağlamış olabilir. Natüralistlerce burada bir itiraz ileri sürülebilir: Eğer rastgele genetik mutasyonlar varsa, buna bir Tanrı'nın sebep olması gerekli midir? Her şey neden şans faktörüyle de açıklanabilmesin veya şans faktörüyle

[1] Alvin Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism*, (Oxford:Oxford Univercity Press,2011), s. ix.
[2] Eski Antlaşma, Yaratılış 1:26, http://incil.info/arama/Yaratilis+1:26, [29.11.2014]

de meydana gelmiş olmasın?[3] Günümüz biyologlarından bazılarına göre, örneğin Ernst Mayr (1904- 2005) ve Elliott Sober'a (1948-) göre, rastgelelik böyle bir ima içermez.[4] Elliott Sober, organizmaların içinde veya dışında, hangi mutasyonların daha yararlı olduğunu keşfedecek ve bu mutasyonların olmasını sağlayacak fiziksel bir mekanizma olmadığını söyler.[5] Dolayısıyla mutasyonların rastgele olması, onlara Tanrı'nın sebep olması fikriyle açık bir şekilde uyumludur. İnançlarımızla uyumsuz olan, günümüzde evrim konusunda yazan birçok filozof ve bilim adamının iddia ettiği gibi evrim sürecinin kılavuzsuz olmasıdır.[6]

Evrim konusunda yazan natüralistlerin başında gelen Richard Dawkins, bir önceki bölümde gördüğümüz gibi, insan gözünü örnek göstererek, Darwincilerin basitten daha karmaşık yapıya uzanan geçmişin, yani şimdiki durumdan eski tek hücreli canlılara kadar organik evren boyunca uzanan bir dizinin, mutasyonlar ve doğal seçilimle ortaya çıktığı iddiasının makuliyetini savunmaktadır. Plantinga'ya göre, Dawkins'in bu iddiasına karşı bir çok itiraz geliştirilebilir. Birincisi, bu ilerleme sadece insan gözü için değil, günümüzde var olan bütün hayat formları için geçerli olmalıdır. İkincisi, dizinin başlangıcına mümkün olan değil, gerçekte var olan bir tek hücreli popülasyonu koyulmalıdır. Üçüncüsü, tek hücreli canlıdan insana gelene kadar olan dizideki bütün hayat formları günümüzde var olmasa bile mümkün olmalıdır. Dördüncüsü, dizideki her bir nokta (tek hücreli canlıdan insana kadar gelen tüm hayat formları tek tek) zamansal olarak indekslenebilmelidir. Dizideki noktalar arası zamansal uzaklık geniş olabilir

---

[3] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 11.
[4] Plantinga, *a.g.e,* s. 11.
[5] Bkz. Plantinga, *a.g.e,* s. 12
[6] Plantinga, *a.g.e,* s. 12.

ancak limitsiz olmamalıdır. Sonuncusu ve en can alıcısı ise, herbirinin, kendinden bir önceki atanın gelişigüzel mutasyonuyla ortaya çıkmış olmasının mantıklılığı ile ilgilidir. Yani buradaki "mantıklı" ne demektir? Plantinga'ya göre, biz mantıksal imkandan değil, biyolojik imkandan bahsetmeliyiz. Yine Plantinga'ya göre, Dawkins'in biyolojik imkandan anladığı, olasılıkla açıklanan bir şeydir. Bir şeyin olabilmesi olanaksız değilse, o şey "mantıklı"dır görüşündeki Dawkins'i eleştiren Plantinga, o zaman aynı şekilde, bu sürecin özel ilahi fiil veya amaçla olabileceğini söyler; çünkü ilahi fiil de olanaksız değildir.[7] Bunların yanı sıra, örneğin insan gözü için şimdikinden ilk canlıya uzanan bir dizi varsa bile, gözün işlev görmesi için bu durum yeterli değildir. Gözün işlev görmesi için, gözün yanında, ilgili optik sinirle bağlantılı uygun bir beyin ya da beyin parçası da olmalıdır. Ayrıca Dawkins, dizideki bitişik komşular arasında fark yeterince küçük olduğunda, gerekli mutasyonların kendiliğinden olacağını söylerken, "hislerime göre" (my feeling is that...) ifadesini kullanır. Bu ifade onun iddiasının desteksiz, varsayıma dayanan, tartışmalı bir iddia olduğunu gösterir.[8]

Dawkins'in iddiası tam olarak şöyle formüle edilebilir:

P, astronomik olarak olanak dışı değildir.

Öyleyse, p, doğrudur.

Plantinga, bir örnekle Dawkins'in iddiasını yanıtlar. Örneğinde Plantinga, eşine gelecek yıl için 50000 dolar zam aldığını söyler, eşi de ona, neden böyle düşündüğünü sorar. Plantinga bu soruya karşılık eşine, söylediğinin astronomik olarak olanak dışı olmadığını, bu konuda tüm bildiğinin bu olduğunu söyler. Plantinga'ya göre, Dawkins'in

---

7 Plantinga, *a.g.e.* s. 19-20.
8 Plantinga, *a.g.e,* s. 21.

yaptığı böyle bir şeydir. Sonuç olarak Dawkins, en başta bize şu andaki canlılar dünyasının tasarımsız olduğunu göstereceğini söylerken, nihayetinde sadece bunun mümkün olabileceğini göstermiş oluyor. Fakat, sadece imkana dayalı bir iddia, Plantinga'ya göre etkileyici olmaz.[9] Dawkins, teizmin çok büyük ihtimalle yanlış olduğunu düşünmektedir, ancak düşüncesinin ispatı söz konusu olduğunda, bunun imkansız olduğu yönündeki iddiaları reddetmenin tek başına yeterli geleceğini sanmaktadır.[10] Teizme göre, Tanrı zorunlu bir varlıktır; O'nun var olma ihtimali 1 iken, var olmama ihtimali 0'dır. Dawkins, Tanrı'nın varlığının ihtimal dışı olduğunu teklif ettiğinde, bize bu sonucu destekleyecek bir delil borçludur. Ancak Plantinga'ya göre, Dawkins, bir delile ihtiyaç duyduğundan bile habersiz görünmektedir.[11] Plantinga'ya göre asıl sorun, Dawkins'in natüralizmi gizli bir öncül olarak kabul etmesi ve natüralizmin Tanrı'nın yokluğu ile kılavuzsuz evrimi içermesidir.[12]

Yine Plantinga'nın, Dawkins'in Tanrı'nın karmaşıklığı üzerine yaptığı yoruma da itirazı vardır. Buna Plantinga, benzer bir örnekle cevap verir:

> Uzak bir yıldızın etrafında dönen yabancı bir gezegene indiğimizi ve orada görünüşü ile işleyişi 1941 Allis Chalmers traktörlerine benzeyen makineler keşfettiğimizi varsayalım; grup lideri "şu traktörlere bakın, burada akıllı bir tasarımcı olmalı." der ve ikinci sınıf felsefe öğrencisi ise itiraz eder: "Bir dakika! Hiçbir şey açıklamadınız.Bu traktörleri tasarlayan herhangi akıllı bir canlı en az onlar kadar karmaşık olmalıdır." Şüphe yok ki öğrenciye söyleyenecek şey, az bilmenin tehlikeli bir şey olduğu, ilk roketle evine dönüp başka bir veya iki felsefe kursuna gitmesi gerektiği olur.[13]

Burada Plantinga'nın yaptığı düzenli karmaşıklığa açıklama getirmek değil aslında, sadece Tanrı da en az onun kadar karmaşık olmalı demenin düzenli karmaşıklığa bütün

[9] Plantinga, *a.g.e,* s. 25.
[10] Plantinga, "Dawkins Karmaşası: Naturalizm Saçmalığı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. Engin Erdem), (50:1, 2009), s. 183.
[11] Plantinga, *a.g.m.*, s. 185.
[12] Plantinga, *a.g.m.*, s. 191.
[13] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism*, s. 27.

bir açıklama getirmediğini göstermektir.[14] Bu örnekteki traktörlerin tasarımcısının en az onlar kadar karmaşık olduğunu kabul etsek bile, traktörlerin varlığını bir tasarımcı ile açıklamak yine de makul olur.[15] Ayrıca klasik teolojiye göre, Tanrı karmaşık değil basittir. Üstelik Dawkins'in karmaşıklık tanımına göre de karmaşık değildir. Çünkü Dawkins'e göre, bir şeyin parçaları sadece şans eseri ortaya çıkması muhtemel olmayacak şekilde düzenlenmişse karmaşıktır[16], ancak Tanrı bir ruhtur, maddi bir nesne değildir ve parçalardan oluşmaz.[17] Dawkins'e göre, düzenli karmaşıklık bir tasarımcı ile açıklandığından tasarımcının zihni açıklanamaz, teizmde de tasarımcının zihni konusunda bir açıklama yoktur. Plantinga açısından, Tanrı'nın varlığının ve zihnin doğal yollarla teizm tarafından açıklanamaması teizm aleyhine bir kanıt değildir; çünkü bütün açıklamalar bir yerde son bulur ve teizm açısından açıklamaların son bulduğu yer Tanrı'dır.[18] Plantinga, Dawkins'in Boeing 747 örneğine istatiksel olarak bakıp sonucu kendi lehine çevirmesine de itiraz eder. İtirazını yine bir örnekle dile getiren Plantinga, Notre Dame stadyumundan büyük bir bağırtı duyulduğunu varsayar. Yine bu bağırtının nedeni konusunda sekiz ihtimal varsayar; bir gol atılmış olabilir veya ekstra bir puan kazanılmıştır veya sayı kazanılmıştır veya uzun bir pas atılmış olabilir veya güvenlikle ilgili bir şey olabilir veya hücum alanına uzun bir koşu yapılmıştır veya karşı tarafın koşucusu yakalanmıştır ya da bir pas kesilip yakalanmıştır. Plantinga'ya göre, ilk ihtimalin diğer yedisinden daha yüksek oranlı olması bizi o açıklamaya inanmaya

---

[14] Plantinga, *a.g.e.*, s. 27.
[15] Engin Erdem, "Ateizm ve Kanıtları", *Din Felsefesi El Kitabı,* R. Kılıç, M.S.Reçber (Ed.), (Ankara: Grafiker Yayın, 2014), s. 175.
[16] Richard Dawkins, *Kör Saatçi* (Çev. Feryal Halatçı), (Ankara: Tübitak Yayınları 2010), s. 9.
[17] Plantinga, "Dawkins Karmaşası: Naturalizm Saçmalığı", s. 184.
[18] Erdem, "Ateizm ve Kanıtları", s. 175.

mecbur edemez.[19] Plantinga'ya göre, olaya istatiksel olarak bakıp cevap bulmak bu örnekteki gibi yeterli bir açıklama değildir.

Plantinga, evrim hakkında yazan ve kılavuzsuz evrimi savunan, evrim fikrinin teizm için tehlike oluşturduğunu iddia eden, evrim hakkında şüphe duymayı bile cahillik olarak niteleyen Daniel Dennett'ı da eleştirir. Dennett'ın natüralizmi de Dawkins'inki gibi evrimin kılavuzsuz olduğu konusunda ısrarcıdır. Plantinga'ya göre, Dennett'ın kılavuzsuz olduğunu savunduğu evrim teorisindeki birçok önerme teizmle bağdaşmayabilir ancak bu teizm için tehlike oluşturmaz. Esas tehlike, kılavuzsuz evrim teorisini reddetmektense kabul etmek için iyi sebepler olduğunda ortaya çıkar.[20] Dennett, kılavuzsuz evrim sürecinin, zihin dahil mevcut hayatı oluşturmasının mantıksal imkanını göstermiş olabilir ancak biyolojik imkanın bunu takip ettiği söylenemeyeceği gibi aynı imkan, evrim sürecinin kılavuzlu olmasında da vardır.[21]

Teizmden çok natüralizme dair iyi kanıtlı argümanlarımız olduğunu iddia eden Draper'a gelince, Plantinga, teizmin olasılıkla açıklanmayacağını söyleyerek ona itiraz eder. Çünkü teizm, ya zorunlu olarak doğrudur ya da zorunlu olarak yanlış. Bu durumda p(e/n), p(e/t)den büyük de olsa[22], sonuçta 1'den küçük olacağı için yine teizm zorunlu olarak yanlış olmaz. Bu durumda da zorunlu olarak doğru olur.[23] Yani teizm için sadece iki olasılık vardır; zorunlu olarak doğruluk (1) veya zorunlu olarak yanlışlık (0). Dolayısıyla (1) ve (0) arasındaki herhangi bir olasılık değeriyle teizm açıklanamaz. P(e/n), p(e/t) den büyük de olsa değeri (1) olmadıkça (yani p(e/t)nin değeri (0)

[19] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism*, s. 28-29.
[20] Plantinga, *a.g.e,* s. 36-37.
[21] Plantinga, *a.g.e,* s. 38-39.
[22] Paul Draper, "Evolution and the Problem of Evil", *Philosophy of Religion: An Anthology,* L. P. Pojman ve M. Rea (Ed.), (Belmont: The Thomson Corporation, 2008), s. 209.
[23] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 50.

olmadıkça), teizm zorunlu olarak doğru (1) olacaktır.

Bir önceki bölümde evrimin teizm için problem yarattığını iddia eden Kitcher'in geleneksel kötülük problemine yaklaşan yorumunu görmüştük. Plantinga, bu yorum için, evrimsel sürecin şu an sonunda, yani insanların bu sürecin sonunda yer aldığını söyleyemeyeceğimizi belirtir. Belki süreç devam ediyordur, dolayısıyla belki de sonunda Tanrı'ya tapınacak özel bir tür yoktur. Ayrıca Hristiyan düşüncesinde, Tanrı'nın diğer hayvanları insan olmak için yarattığına dair bir görüş yoktur. Hayvanların acı çekme bahsine gelirsek de, Plantinga'ya göre, inananlar zaten Tanrı'nın bu tür şeyleri onayladığını düşünmez. Tanrı, bunların olmasına izin vermek için iyi sebeplere sahiptir. Hristiyan tarihine baktığımızda, Tanrı, insanı yaratmıştır ve insan daha sonra Tanrı'ya sırt çevirmiştir. O da oğlunu, Kelime'yi, yollamıştır ancak oğlu Tanrı tarafından terk edilmiş yani daha korkunç ve çok miktarda bir acı çekmiş, öyle ki, Kelime; "Tanrım, Tanrım, neden beni terk ettin?" diye sormuştur. Bütün bunlar, insanlarla Tanrı'nın arasını bulmak ve ebedi bir hayata erişmek içintir. Hatta bu sevgi ve merhametin öyküsü, anlatılmış en iyi hikaye değil, aynı zamanda anlatılabilecek en iyi hikayedir. Böyle canlı bir örneği ve kefareti içeren bütün mümkün dünyalar belki de en iyileridir ve kefareti içeren bir dünyada kötülük, günah ve acı olur.[24]

1.2. Doğa/Evren Nedensel Olarak Tanrı'nın Müdahalesine Açıktır

Bir önceki bölümde söylediğimiz üzere natüralistler, evreni nedensel olarak kapalı bir sistem olarak görmektedirler. Evrenin bu şekilde nedensel olarak kapalı olması, onların görüşüne göre, ilahi fiile imkan tanımamaktadır. Üstelik bazı modern teologlar da evreni kapalı bir sistem olarak kabul ettiklerinden, ilahi fiil söz konusu olduğunda din

[24] Plantinga, *a.g.e,* s. 57-59.

ile bilimin çelişeceği konusunda natüralistlerle hemfikirdirler. Ancak belirtmekte fayda var, bu teologlar, Tanrı'nın yaratmak gibi genel fiilleri konusunda değil mucizeler gibi özel fiilleri konusunda din ve bilimin çeliştiği görüşündedirler.

Plantinga, itirazlarına önce klasik fizik ve nedensel olarak kapalı evren modeli arasındaki ilişkiyi ele alarak başlar. Plantinga'ya göre, hiçbir fizik kitabında evrenin nedensel olarak kapalı bir sistem olduğu yazılı değildir;[25] nedensel olarak kapalı bir evren, klasik fiziğin bir parçası değil, klasik fiziğe teolojinin veya metafiziğin bir eklentisidir; dolayısıyla ortada bir din-bilim çatışması değil, yalnızca bir din- metafizik çatışması vardır.[26]

Plantinga esas itirazını, günümüz biliminin önemli bir parçası olan kuantum mekaniğinden çıkan sonuçlarla yapar. Kuantum mekaniği, aşamalı olarak, yani öncesinde farklı bilim adamlarınca yapılan birçok deneysel çalışma ile bugünkü haline gelmiş bir teoridir. Teori, atomaltı seviyedeki parçacıkları ve onların davranışlarını inceler. Kuantum fiziği klasik fizikten önemli farklılıklara sahiptir. Klasik fizik bize determinist ve ilahi müdahaleye ihtimal vermeyecek derecede kapalı bir sistem sunarken; kuantum mekaniği indeterministtir. Örneğin, Laplace'in sisteminde, t zamanındaki bir parçacığın sonraki t* bir zamandaki konumu bilinebiliyorken, kuantum mekaniğinde bu parçacığın t*'deki konumu ile ilgili olasılıklar bilinebilir. Kuantum mekaniğinin yasalarına göre bu parçacığın, t'deki bilinen konumuyla t*'deki olası konumlarının hepsi tutarlıdır. Benzer şekilde bu parçacığın, t'deki bilinen görünümüyle t*'deki olası görünümlerinin de hepsi tutarlıdır. Olaya olasılıkçı yaklaşan kuantum fiziğinin

---

[25] Plantinga, *a.g.e,* s. 79.
[26] Plantinga, "Dünyadaki Tanrısal Faaliyet", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*, (Çev. Fatih Topaloğlu), (Sayı:37, 2012), s. 215.

penceresinden bakınca, fizik kurallarıyla sadece ilahi fiil arasında değil mucizeler arasında da açık bir çatışma yoktur.[27] Kuantum mekaniği ve mucizelerin bağdaşır olduğunu söyleyen isimlerden John Earman'a (1942-) göre, mucizeyi doğa kanunlarıyla bağdaşmayan bir şey olarak tanımlarsak, suyun şaraba dönüşmesi gibi şeyler mucize olmaz, çünkü bunlar kuantum mekaniği ile bağdaşır; kuantum mekaniğinde, bu gibi olaylar sadece çok çok düşük ihtimallidir.[28]

Kuantum fiziğine rağmen ilahi fiilin bilimle çatıştığını iddia eden teolog, filozof ve bilim insanları da vardır. 1988'de başlayıp birkaç yıl süren, *İlahi Fiil Projesi* (The Divine Action Project) diye adlandırılan yayın ve konferanslar serisindeki isimlerin birçoğu bu düşüncededir.[29] Projeye katılan isimlerin neredeyse tamamına yakını, dünyadaki ilahi fiilin doğru açıklamasının müdahale dışı bir şekilde olması gerektiğine inanır.[30] Onların müdahaleye karşı bu görüşlerinin sebepleri temelde üç problem ile ilgilidir.[31] Birincisi, kötülük problemiyle bağlantılıdır. George Ellis'in (1939-) örnek verdiği gibi, eğer Tanrı bazı zamanlarda (Kızıldeniz'i ikiye bölmesinde olduğu gibi) mucizevi müdahaleye izin veriyorsa, onun diş ağrısını hafiletmek ya da Auschwitz'deki (bir nazi toplama kampı) kötülükleri azaltmak için neden mucizevi müdahaleye izin vermedi?[32] Plantinga'ya göre, Tanrı sadece yapmak için iyi bir sebebi olduğunda müdahale eder. Biz ne zaman müdahale edeceğini ve etmeyeceğini bilemeyiz. Yine Tanrı'nın Lazarus'un diriltilmesinde neden müdahale ettiğini ve Auschwitz'de neden

[27] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 92-94.
[28] Bkz. Plantinga, *a.g.e,* s. 95.
[29] Projeye katılan elli veya daha fazla isimler arasında Philip Clayton, Arthur Peacocke, Nancey Murphy sayılabilir. Bkz. Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 97.
[30] Plantinga, *a.g.e,* s. 97.
[31] Plantinga, *a.g.e,* s. 101.
[32] George Ellis, "Ordinary and Extraordinary Divine Action: The Nexus of Interaction", *Philosophy, Science and Divine Action,* F.Leron Shults vd.(Ed.), (Boston: BRILL, 2009), s. 334.

müdahale etmediğini bilemeyiz ancak bu bizi Tanrı'nın hiçbir zaman müdahale etmediği sonucunu götürmemelidir.[33] İkinci olarak, yine Ellis'in değindiği bir probleme göre, maddenin davranışına dair değişmez kanunlar, bir Yaratıcı veya başka bir failin karışmasından bağımsızdır; özgür iradeli bir varlık için gerekli ana ilke budur.[34] Plantinga'ya göre, akıllı özgür bir eylem için ilahi müdahaleden bağımsızlık değil, evrendeki düzenlilik ve tahmin edilebilirlik ana ilkedir.[35] Yani bizim, özgür bir eyleme karar verirken, sonucunu tahmin edebilmemiz önemlidir, bu da evrendeki düzenli kanunlarla olur; Tanrı'nın bazen mucizevi şeyler yarattığını düşünmemiz, özgür eylemimizin imkanına bir halel getirmez.

İlahi müdahaleye üçüncü eleştiri, en fazla tutulan eleştiridir. Plantinga bu eleştiriye, *ilahi tutarlılık itirazı* (the divine consistency objection) adını verir. Bu itiraza göre, düzene müdahale eden Tanrı fikri, rasyonel olarak bu düzeni yaratan bir Tanrı fikriyle bağdaşmaz.[36] Örneğin Tanrı'nın ilk başta suyun şaraba dönüşmeyeceği bir düzen inşa edip, daha sonra bu düzenliliği bozup, onun aleyhine bir eylem olan suyun şaraba dönüşmesi mucizesini gerçekleştirmesi, *İlahi Fiil Projesi*'ndeki isimlerin çoğu için rasyonel olarak tutarsız bir şeydir. Plantinga, öncelikle bu itirazın bilimsel değil teolojik bir itiraz olduğunu belirtir. Onun itiraza cevabı ise birinci itiraza cevabına çok yakındır. Ona göre, Tanrı için gerçekten bunu yapmak için iyi sebepleri olmadığında yaptığı eylem rasyonel olarak tutarsız olur. Tanrı'nın kendi yarattığı evreninde iki farklı şekilde

---

[33] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 101.
[34] Plantinga, *a.g.e,* s. 102.
[35] Plantinga, *a.g.e,* s. 102.
[36] Plantinga, *a.g.e,* s. 104-105.

hareket etmesi için iyi sebepleri olabilir.[37]

1.3. İnsanın Kimliği Bedenine İndirgenemez

Plantinga natüralistlerin beden-ruh dualizmine karşı savundukları monist anlayışı eleştirir; monist anlayışa karşı iki argümanla cevap verir. Birinci argümanını imkandan, ikinci argümanını da imkansızlıktan üretir. Buradaki imkan, mantıksal imkandır. İmkandan ürettiği argümanı, *Yer Değiştirme Argümanı* (The Replacement Argument)'dır. İmkansızlıktan ürettiği argümanı ise ya hiçbir inancımızın olamayacağını, eğer inançlarımızın olduğunu kabul edersek de materyalizmin yanlış olacağını ileri sürdüğü argümandır. Şimdi bu argümanları daha detaylı inceleyelim.

Yer Değiştirme Argümanı ile başlayacak olursak, Plantinga, argümana önce "ben" dediğimiz bir cevheri varsayarak başlar. Materyalist anlayışa göre bu "ben" cevheri, maddi bir cevherdir. Bu maddi cevher neler olabilir? Beden veya bedenin bir parçası, beyin veya beynin bir parçası ya da daha tuhaf bir şey, örneğin, bedenle birlikte bulunan ancak bedenden farklı, onunla aynı maddeden yapılmış bir şey olabilir.[38] İkinci olarak bedenimizi "B" diye adlandırır. Bu bedenimiz şu an içinde bulunduğumuzu varsaydığımız bedenimizdir; şu an için sahip olduğumuz makroskopik anlamda organlarımız, uzuvlarımız vs.nin ve mikroskopik anlamda bedenimizdeki hücreler, atomlar, moleküller vs.nin toplamıdır. Yer değiştirme argümanının imkanı, bizim bedenimiz yani "B"nin, varlığını devam ettiremediği durumda da "ben" cevherinin varlığını devam ettirmesinin mümkün olmasından doğar.[39]

Makroskopik anlamda ele aldığımızda organ nakli ya da protezi örneklerinde de

---

[37] Plantinga, *a.g.e,* s. 105-106.
[38] Plantinga, "Against Materialism", *Faith and Philosophy*, (Vol. 23, No. 1, 2006), s. 4.
[39] Plantinga, *a.g.m.*, s. 4.

görülebileceği gibi, orjinal organ bir başkasıyla yer değiştirdiğinde yani “B” daha fazla var olmadığında bile, "ben" cevherinin varlığını sürdürmesi mantıksal açıdan mümkündür. Plantinga'ya göre, aynı imkan, beyin için de geçerlidir. Bu imkanı açıklamak için kullandığı örnekte öncelikle H1 ve H2 olmak üzere beynimizin iki yarımküresini varsayar. Daha sonra herhangi bir zamanda beynin bir yarımküresi etkinken diğerinin uyuyor olduğunu varsayar. Gece yarısı ise etkin olan yarımküreden -diyelim ki H1-, etkin olmayana -H2- bütün bilgiler ve datalar transfer oluyor olsun. Bu transferlerden birinden önce H2'yi aynı fonksiyona sahip başka bir yarımküreyle değiştirdiğimizde, Plantinga'ya göre, bir sorunla karşılaşmayız. Zamanla H1 de değişse ve ilk andaki yarımkürelerin ikisi de ortadan kalksa bile beynin çalışmaya devam etmesi, Plantinga'ya göre, mantıksal açıdan mümkündür. Yine aynı imkan, bedenden farklı, ancak onunla birlikte bulunan ve aynı maddeden yapılmış tuhaf cevher görüşü için de geçerlidir.[40]

Mikroskopik açıdan duruma bakacak olursak, günümüz bilimine göre zaten bedenimizdeki bütün atomlar belirli zaman periyodu içinde yenileriyle yer değiştirir.[41] Bu yer değiştirme direkt olmaz. Örneğin yeni bir hücre, organizmadaki diğer hücreyle yer değiştirmeden önce, organizmada mekansal bir yeri olmasına rağmen, eski hücrenin aktivitesini direkt olarak yapmaya başlamaz. Bunun yerine önce organizma tarafından asimile olur. Plantinga'nın argümanında bu asimilasyon zamanı önemlidir. Asimilasyon zamanı, yeni hücrenin organizmaya girmesine rağmen, aktiviteye başlamasına kadar geçen zamandır. Bu zaman, *olumsal* (contingent) bir zamandır yani organizmanın farklı

[40] Plantinga, *a.g.m.*, s. 4-5.
[41] L. Rudder Baker, "Persons and the Metaphysics of Resurrection", *Religious Studies*, (Vol.43, Iss.3, 2007), s. 338.

parçaları için farklı olabilir. Plantinga'nın argümanında bir de yer değiştirme zamanı vardır. Bu zaman da olumsal olup, ilk parçayla yeni parçanın yer değiştirmeye başlamasından yer değişiminin bitişine kadar geçen zamandır.[42] Bütün bunları toparladığımızda *Yer Değiştirme Argümanı*'nı elde ederiz. Buna göre; "B"deki hücrelerin, diğerleriyle yer değiştirmesi ve orjinallerinin hemen yok olması sırasında, "ben"im var olmaya devam etmem; ve "B" ile bu hücrelerin yer değiştirme zamanının, asimile zamanından kısa olması mümkündür.[43]

Plantinga'nın imkansızlıktan ürettiği argümanına geçecek olursak, argüman için önemli öncüllerden biri, bizim düşünen bir şey olmamızdır. Biz insanlar; inançlara, umutlara, korkulara, meraklara ve buna benzer şeylere sahip bilinçli, karar verme ve eylemde bulunma kapasitesi olan varlıklarız. Dolayısıyla Plantinga'ya göre, bu özelliklerin herhangi birinden veya hepsinden yoksun bir şeyle özdeş olamayız. Argümanın devamında Plantinga, maddi objelerin insan için saydığımız bu özelliklere sahip olmasının mümkün olmadığını söyler ve inanç örneğinden yola çıkarak iddiasına dayanak oluşturur. İnaçlara materyalistlerin perspektifinden bakacak olursak; inançlarımız, onlara göre, beynimiz veya sinir sistemimizde bulunan köklü olgu veya yapılardır; bu olgu veya yapılar, birbiriyle basit veya karmaşık şekilde bağlantılı nöronları içerir. Bir nöron ise, diğer bir nörona sinapslarla bağlanır ve bir nöronun sahip olabileceği binlerce sinaps vardır, bundan dolayı da yaklaşık 10^{15} sinaptik bağlantı vardır. Dolayısıyla muazzam derecede fazla muhtemel beyin halleri varsayılır. Bunlar ışığında materyalist bakış açısına döndüğümüzde, inançlarımızın iki özelliği vardır. Birincisi

---

42 Plantinga,"Against Materialism", s. 6.
43 Plantinga, *a.g.m.*, s. 6.

nörofizyolojik veya elektrokimyasal özellikler, ikincisi ise içeriktir. Örneğin benim bugünlerde natüralizmin pek moda olduğuna dair inancım, *natüralizm bugünlerde pek moda* önermesini içerir. Plantinga'ya göre, materyalist anlayış için sorun işte buradadır. Yani nasıl olur da nöronların birleşmesi veya bir grup maddi objenin ateşlenmesi bir içeriğe sahip olabilir? Tek başına bir nöron bir inanç değilken ve bir içeriğe sahip değilken, nasıl olur da bunların birleşmesi bir içerik, inanç oluşturabilir?[44]

1.4. Evrendeki Tasarımın Bir Tasarımcısı Vardır

Teleolojik delilin kapsamına giren *Tasarım Delili* için natüralistlerin itirazları olduğunu önceki bölümde söylemiştik. Plantinga'ya göre, tasarım delili, ontolojik delilden daha ikna edicidir.[45] Plantinga natüralistlerin özellikle hassas ayar delilinin kozmolojik versiyonuna ve Michael Behe'nin geliştirdiği biyolojik argümana yönelik itirazlarına cevap verir. Bir önceki bölümde gördüğümüz gibi hassas ayar deliline antropik ilke ve çok-evrenler gibi itirazlar vardır. Plantinga, antropik ilke itirazına verdiği cevapta, öncelikle hassas ayarlara sahip değerler hakkında, onların hassas ayarlara sahip olduğunu gözlemlememiz için öyle olmaları gerektiğini söylemenin konuya bir açıklama getirmediğini söyler. Plantinga'nın bir diğer itirazı da antropik ilke itirazının içerdiği gözlemsel seçim etkisini açıklamak için kullanılan örneklerle hassas ayar delilindeki durumun aynı formda olmadığına yöneliktir. Mesela gözlemsel seçim etkisini açıklamak için şu örnek gösterilebilir: Sadece bir inç'e kadar olan şeyleri gösterebilen bir mikroskopla amiplere bakıp, bütün amiplerin en fazla bir inç olduğunu söylemek elbette yanlış olur, bu mikroskopla zaten diğerlerini gözlemlemek imkansızdır.

---

[44] Plantinga, *a.g.m.*, s. 11-14.
[45] Plantinga, "Christian Philosophy at the End of the Twentieth Century", *The Analytic Theist, an Alvin Plantinga Reader,* James F. Sennett (Ed.), (Cambridge:Wm.B.Eerdmans Publishing Co., 1998), s. 340.

Ancak hassas ayar delili, bu örneğe benzemez. Benzemesi için argüman şöyle olmalıdır:

(i)*Bütün gözlemlenmiş evrenler hassas ayarlıdır. Öyleyse büyük olasılıkla bütün evrenler hassas ayarlıdır.*

Bununla birlikte Plantinga'ya göre, bütün gözlemsel seçim etkisi içeren argümanların kötü olduğuna yönelik kanı da doğru değildir zaten. Örneğin medikal bir prosedür için benim gecenin üçünde uyanık olup olmamamın önemli olduğunu farz edelim, uyanık olmadığımı gözlemleyemem ancak şu argümanda yanlış bir şey yoktur:

(i) *uyanık olduğumda saatin gece üç olduğunu gözlemledim, öyleyse bazı zamanlar gece üçte uyanık olurum.*[46]

Çok-evrenler konusuna gelecek olursak; çok-evrenler itirazına göre çok sayıda evren ve hayatın oluşmasını sağlayacak bir dizi parametreler vardır; bu çok sayıda evrenden herhangi birinin hayata izin verecek şekilde hassas ayarlı olma ihtimali de zaten yüksektir. Plantinga'ya göre, teizmin varsaydığı gibi bizim evrenimizin hassas ayarlı olma ihtimali de en az çok-evrenlerdeki kadar yüksektir. Yine çok-evrenler itirazındaki ihtimal bizim evrenimizin hassas ayarlı olmasını nasıl etkileyebilir ki? Diyelim ki, teizm doğru ve yine çok sayıda evren var, bu durum bizim evrenimizin hayatın gelişmesi için hassas ayarlara sahip olma ihtimalinin düşük olduğu anlamına gelmez.

Timothy McGrew ve diğerlerinin geliştirdiği itiraza gelince, bu itiraz, olasılık hesabının yanlışlığına dayanıyordu. Sınırsız bir uzayda, ayrı ayrı her alternatif evrenin olasılığı, bu alternatif evrenlerin olasılıklarının toplamına eşit oluyordu. Plantinga, bu

---

[46] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 200-202.

itiraza cevabında onlarla aynı yolu izler. Cevap şudur: Diyelim ki, C, P parametresinin mukayeseli aralığı olsun; yine farz edelim ki L, P parametresi için hayata elverişli aralığı ifade etsin. Bu durumda C ve L arasındaki oran ne kadar büyük olursa, P'nin hassas ayarlı olması o kadar büyüktür. L sınırlı bir değeri ifade ederken, C sınırsız bir değeri ifade ettiğinde ise P'nin hassas ayarlılığı Timothy McGrew ve diğerlerinin iddiasının aksine maksimum olur.[47]

Plantinga'ya göre, Michael Behe'nin biyolojik argümanına natüralistlerce yapılan itirazların bir kısmında haklılık payı vardır. Gerçekten öncüller ve sonuç arasında bir tutarsızlık olabilir ancak Behe'nin ortaya attığı şeye tasarım argümanı yerine *tasarım tezi* (design discourse) diyebiliriz. Behe, çalışmasında bu indirgenemez karmaşık sistemlerin tasarlandığına dair inkar edilemez argümanlar üretmez, buna karşın bu sistemlerin tasarlanmış olacağına dair bir algı ve bir dizi tasarım tezi üretir. Tasarıma dair bu söylemler ve inançlar için ise günümüz Darwinci biyolojide nakzedici bir unsur mevcut değildir.[48]

1.5. Bilişsel Yetilerimiz Evrim Süreciyle Oluşmuşsa Güvenilir Olma İhtimalleri Düşüktür

Plantinga'nın epistemolojisinde "doğru işlev" (proper function) kavramı önemlidir. O, savunduğu doğru işlevselci epistemoloji ile doğal epistemolojinin bağdaştırılabileceği kanaatindedir ancak aralarındaki önemli fark, onu, doğal epistemoloji ifadesinin doğru bir kullanım olmadığı sonucuna götürür.[49] Öncelikle kısaca doğru işlevselciliği açıklamakta fayda görüyoruz.

---

[47] Plantinga, *a.g.e,* s. 211.
[48] Plantinga, *a.g.e,* s. 257-258.
[49] M.Sait Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", *Felsefe Dünyası,* (Sayı:38, 2003/2), s. 46.

1.5.1. İçselcilik, Dışsalcılık ve Doğru İşlevselcilik

Epistemolojide bir inancın rasyonel olabilmesi, gerekçelendirme şartına bağlıdır. Gerekçelendirme teorileri iki farklı çizgide gelişmiştir: bilenin durumundan hareketle içselci/dışsalcı ve bilinenin durumundan hareketle temelselci/güvenilirci.[50] Birbirinin devamı olarak kabul edebileceğimiz içselci-temelselci anlayışa göre, bir inancı bilgiye dönüştüren nitelikler bizzat öznenin kendi içinde aranmalıdır. Bu geleneğin savunucularından Descartes, bir kimsenin sadece açık ve seçik olan şeylere inanmasını, Locke ise bir kimsenin sahip olduğu delil ölçüsünde bir şeye inanması gerektiğini epistemik bir ödev olarak görmüşlerdir.[51] Benzer şekilde birbirinin devamı kabul edebileceğimiz dışsalcı-güvenilirci anlayışa göre ise, inançlarımız irademiz dışında ve birtakım dışsal gerekçelendirmeler ile oluşur.[52]

İçselci ve dışsalcı anlayışları yetersiz bulan Plantinga, doğru inancın bilgiye dönüşmesi için gerekli bir öğe olarak gördüğü 'doğru işlev'i (proper function) bir alternatif olarak ortaya atmıştır.[53] Plantinga'ya göre, bir inancın gerekçelendirilebilir olması akla aykırı olmadığı anlamına gelir ancak "gerekçe" kavramından ziyade "güvence" kavramını kullanmak daha doğru olacaktır.[54]

Plantinga'nın geliştirdiği doğru işlevselciliğe göre, bir inancın güvence altına alınabilmesi bazı şartlara bağlıdır. Bu şartlar: a) inanç, doğru bir şekilde işleyen bilişsel yetiler tarafından üretilmiş olmalı b) inanç, bu yetiler için elverişli bir bilişsel ortamda üretilmiş olmalı c) inancı üreten bilişsel yetiler doğru inançların üretimini amaçlamış

---

[50] Nebi Mehdiyev, *Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği,* (İstanbul: İSAM, 2008),s.84-85.
[51] Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik" s. 42.
[52] Mehdiyev, *Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği*, s. 94.
[53] Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", s. 43.
[54] Mehdiyev, *Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği*, s. 85.

olmalı (tasarım planı) d) tasarım planı başarılı ise, bu şekilde üretilen bir inancın doğru olacağına ilişkin yüksek istatiksel veya nesnel olasılık varsa, bu inanç, güvenceye sahiptir.[55]

Plantinga'ya göre, epistemik güvencenin teistik açıdan en iyi yorumu doğal epistemoloji olmakla beraber, doğal epistemoloji ancak teistik bir çerçevede en iyi anlaşılabilir. Ona göre, doğal epistemoloji bizi aşkın bir varlığın tasarımları olduğumuz sonucuna götürmelidir. Çünkü psikoloji, sosyoloji, biyoloji gibi birçok bilim dalında işlevsel genellemeler vardır ve bu işlevsel genellemeler doğru işlev, yanlış işlev, amaç, tasarım planı gibi bir takım kavramlar içerir. Plantinga'ya göre bu kavramlar doğal organizmalar için de kullanılabilir. Mesele yetilerimizin doğru işlev görüp göremeyeceği ve bu iddianın Tanrı gibi rasyonel bir varlık tarafından yaratılmamızı gerektirip gerektirmeyeceğidir. Teistik açıdan Tanrı insanı kendi suretinde yaratıp, insana doğru inanç sahibi olmasını sağlayacak yetiler vermiştir. Dolayısıyla Plantinga'ya göre, söz konusu yetilerimiz, insanı ve yetilerini yaratan bir varlığın amaçladığı şekilde çalıştığında doğru bir şekilde çalışmış olur. Tabiatçılık (natüralizm) ise bir işleve sahip oluşu açıklayabilir ancak doğru bir işleve sahip olmayı açıklayamaz. Doğru işlev kavramına tam bir anlam verilebilmesi için nasıl bir işlev görmek üzere tasarımlandığı dikkate alınmalıdır.[56]

Plantinga'ya göre, teizmde Tanrı'nın insanlara yetilerini doğru inanç üretecek şekilde vermesi söz konusudur; bilişsel yetilerimizin evrim süreciyle oluştuğu

---

[55] Plantinga, *Warrant and Proper Function*, (New York: Oxford University Press, 1993), s. 194; Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", s. 46; Mehdiyev, *Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği,* s. 135.
[56] Reçber, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", s. 46-47.

iddiasındaki natüralizm için ise bilişsel yetilerimizin doğru inanç üretmekten ziyade yaşama, üreme ve hayatta kalma konusunda başarımızı artıran inançlar üretmesi söz konusudur. Dolayısıyla aslında evrim süreciyle oluşmuşsa bilişsel yetilerimizin güvenilir olma ihtimali çok düşüktür.[57] Plantinga'nın bu yargısı aynı zamanda natüralizme karşı evrimsel argümanının birinci öncülünü oluşturur; bu konuyu detaylı olarak evrimsel argüman başlığında inceleyeceğiz.

1.6. Natüralizm Ahlakı Dışlar

Plantinga ahlak konusunda bazı natüralistlerin aksine natüralizmin ahlakı barındıramayacağı görüşünü savunur; bunu direkt olarak değil ancak natüralistlerin görüşlerinin temelindeki bir eşitlikten yola çıkarak yapar. Yani natüralizm ve ahlaki realizmin bağdaşmadığını ve natüralizmin ahlakı barındırmadığını iddia eden bir argüman üretmek yerine; tersini söyleyen natüralist argümanı çürütme yolunu seçer.[58] Bir önceki bölümde ele aldığımız natüralizm ile ahlakı bağdaştıran eşitliği tekrar hatırlayacak olursak, eşitlik: "her ahlaki özellik m için, kabul edilebilir bir natüralistik özellik p vardır, öyle ki (her x için, sadece ve sadece x p'ye sahipse, x m'ye sahiptir.)". Plantinga'ya göre, ahlaki özelliklerin natüralistik özelliklere eklenmesi anlamında, bir ahlaki özellik m için, m'ye mantıksal olarak denk bir natüralistik özellik bulmak, m'nin doğal olduğunu göstermek için tek başına yeterli değildir. Örneğin ahlaki yükümlülüğün bir natüralistik özellikle denkliğini ispatlamak, ahlaki yükümlülüğün doğal olduğunu göstermeye yetmez. Ahlaki yükümlülüğün doğal olduğunu göstermek için onunla daha

---

[57] Plantinga, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", *Allah, Felsefe ve Bilim*, (Çev. Fehrullah Terkan), C.Taslaman, E.Doku (Ed.), (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012), s. 179.

[58] Rik Peels, "Are naturalism and moral realism incompatible?", *Religious Studies*, (Vol.50, Is. 1,2014), s.78.

sıkı bağlı natüralistik bir özellik bulunmalıdır.[59] Frank Jackson (1943-) ise bu sanıyı bertaraf etmek için etikte *konum problemi* (location problem) diye adlandırdığı bir görüş ortaya koyar.[60] Plantinga bu görüşü David Lewis'in (1941- 2001) izini takip ederek "*sparsism*" olarak adlandırır. Bu görüşe göre, ayrı özellik yoktur; birbirine denk özellikler özdeştir. Örneğin 3, hem 9'un kökü hem de 243'ün beşinci dereceden köküdür. 9'un kökü olmakla 243'ün beşinci dereceden kökü olmak özellikleri aslında aynı özelliklerdir. Birini direkt olarak kavrarsam diğerini de direkt olarak kavrarım. Yine ahlaki yükümlülük örneğini kullanacak olursak, *sparsism*e göre, ahlaki yükümlülüğe denk bir natüralistik özellik vardır ve ahlaki yükümlülük bu natüralistik özellikle özdeştir, bunun sonucu olarak ahlaki yükümlülüğün kendisi de *doğal*(naturalistic)dır.[61] Plantinga, aksini aynı örnekle ispat eder. Öncelikle "ahlaki yükümlülük" özelliğine özdeş olarak natüralistik "dünyanın zevke ait indeksini maksimize etmek" özelliğini varsayar. (Teistler için *ilahi buyruk etiği*'ne (divine command ethics) göre, bir A eylemini ahlaki ödev yapan A eylemini yapmayı bütün insanlara buyurmasının Tanrı'nın özsel bir özelliği olmasıdır.)[62] Bu durumda "yapmayı bütün insanlara buyurmasının Tanrı'nın özsel bir özelliği olan şey olmak"la "ahlaki yükümlülük" özdeş olur. Dolaylı olarak da "dünyanın zevke ait indeksini maksimize etmek" ile "yapmayı bütün insanlara buyurmasının Tanrı'nın özsel bir özelliği olan şey olmak" özdeş olur. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan şey Plantinga'ya göre oldukça açıktır: *sparsism*, ahlaki

---

[59] Plantinga, "Naturalism, Theism, Obligation and Supervenience", *Faith and Philosophy*, (Vol.27, No.3, 2010), s. 259 .
[60] Frank Jackson, *From Metaphysics to Ethics,* (Oxford: Clarendon Press, 1998), s. 113.
[61] Plantinga, "Naturalism, Theism, Obligation and Supervenience", s. 261-262.
[62] Plantinga, *a.g.m.*, s. 258.

yükümlülüğün doğal olduğunu göstermekte başarısızdır.[63]

Burada Plantinga, sparsism'in birbirine denk özellikleri ayrı özellik olarak görmemekle aslında çok basit bir hata yaptığını ortaya koymaktadır. Gördüğümüz gibi her hangi bir ahlaki özellik m için, m'ye mantıksal olarak denk bir natüralistik özellik bulmakla m'nin doğal olduğu sonucuna ulaşılamaz, çünkü m'ye mantıksal olarak denk bir teistik özellik bulduğumuzda ve birbirine denk özellikleri özdeş olarak kabul ettiğimizde aslında birbirine karşıt olan iki özelliği (natüralistik ve teistik özellikler) özdeş yapma hatasına düşeriz.

2. NATÜRALİZME KARŞI EVRİMSEL ARGÜMAN

Plantinga farklı natüralistik tezleri eleştirdiği gibi, natüralizmin ana gövdesine bu teorinin kendi kendisiyle çelişki içerisinde olduğunu ortaya koyan temel bir eleştiri daha yöneltir. Onun bu argümanında evrim sürecinin kılavuzsuzluğu iddiasındaki evrim teorisinin natüralistik yorumunun katkısı büyüktür. Bu kısımda Plantinga'nın natüralizmin kendi kendini nakzettiği iddiasını içeren evrimsel argümanını ve Plantinga'ya yönelik eleştirileri ele alacağız.

2.1. Argüman

Daha önceki bölümlerde gördüğümüz üzere Plantinga, bilimsel evrim teorisinin evrim sürecini bir Kılavuzun (Tanrı) yönetmesi fikriyle uyumlu olduğu görüşündedir. Ona göre evrim sürecinin Tanrı'nın kılavuzluğunda ilerlemesi teoriye zarar vermez. Natüralistlerin bu sürecin kılavuzsuz olduğuna dair iddiaları, teoriye metafiziksel veya teolojik bir eklentiden ibarettir. Plantinga için evrim teorisi günümüz biliminin bir parçası olup saygıyı hak eder ve teizmle uyumludur; ancak metafiziksel eklentisi olan

---

[63] Plantinga, *a.g.m.*, s. 272.

kılavuzsuz evrim teorisi günümüz biliminin bir parçası değildir ve teizmle uyumsuzdur, bilime tanınan saygıyı da hak etmez.[64] Plantinga, natüralizmin, çağdaş bilimin ana direklerinden biri olan evrim teorisi ile uyumsuz olduğunu savunur. Evrim teorisiyle uyuşmayan natüralizm dolayısıyla bilimle de uyuşmaz. Plantinga'nın evrimsel argümanda yapmak istediği natüralizmle evrim teorisinin birbiriyle çatışma içinde olduğunu göstermekten ziyade, ikisini birden makul bir şekilde kabul etmenin mümkün olmadığını ortaya koymaktır.[65]

Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanı bilişsel yetilerimizi merkeze alır. Algı, hafıza, *tanıklık* (testimony), sempati, tümevarım ve a priori sezgi gibi bilişsel yetilerimiz vardır ve bilimde bu yetilerimizin çoğu birlikte iş görür. Ahlak hissini ve John Calvin'in (1509-1564) *ilahi hissiyatı*'nı (sensus divinitatis) da bilişsel yetilerimiz arasında sayabiliriz. Argüman, işte bu bilişsel yetilerimizin güvenilirliği ile ilgilidir. Örneğin hafıza gibi belli bir yetinin güvenilirliğinden bahsedebileceğimiz gibi, bilişsel yetilerimizin bütün bir dizisinin güvenilirliğinden de söz edebiliriz. Biz normalde yetilerimizin doğru şekilde işlev gördüklerinde güvenilir olduğunu düşünürüz. Hatta bazı durumlarda, örneğin yanı başımızda duran orta-boy nesnelere dair görsel algıda, bu yetilerimizin daha güvenilir olduğu kanısındayızdır. Teizm perspektifinden baktığımızda ise, teistik inanca göre Tanrı bizi kendi suretinde yaratmıştır ve bu suretin içinde O'nun gibi bilgi sahibi olabilmemiz de vardır ve dolayısıyla bilişsel yetilerimiz çoğunlukla güvenilirdir. Natüralizm perspektifinden bakacak olursak, Tanrı diye bir zat yoktur, bilişsel yetilerimiz doğal seleksiyon ile bir araya getirilmiştir. Bu durumda, der Plantinga,

[64] Plantinga, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,* s. 309.
[65] Plantinga, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", *Allah, Felsefe ve Bilim*, (Çev. Fehrullah Terkan), C.Taslaman, E.Doku (Ed.), (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012), s. 179.

natüralistler bilişsel yetilerimizin çoğunlukla güvenilir olduğunu makul bir şekilde düşünemez.[66] Şimdi bunun nedenlerini bize detaylı bir şekilde gösterecek olan Plantinga'nın argümanının öncüllerine bakalım.

(1) P (R/N&E), düşüktür.

Öncüldeki R, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğunu; N, natüralizmin doğruluğunu; E ise bilişsel yetilerimizin evrim teorisine göre ortaya çıktığını ifade eden önermedir. Öncülde (&), "ve" anlamında; (/), "ise" anlamında kullanılmıştır.

Plantinga, ilk öncülünü açıklamak için hiçbiri teist olmayan[67] Friedrich Nietczsche (1844-1900), Thomas Nagel (1937-), Barry Stroud, Patricia Churchland (1943-) ve Charles Darwin'den alıntılar yapar. Özellikle Churchland ve Darwin'in ifadeleri ilgi çekicidir. Churchland'a göre, bir sinir sisteminin temel özelliklerine bakıldığında, sinir sisteminin, organizmanın beslenme, kaçma, savaşma ve üreme olmak üzere dört şeyi başarmasını sağladığı görülür. Sistem, organizmanın hayatta kalması için beden uzuvlarını olması gereken yerde tutar; duyu-motor kontrolündeki gelişmeler organizmanın hayat tarzına göre ayarlı olduğu ve organizmanın hayatta kalma şansını artırdığı sürece avantajlıdır; hakikat her ne ise kesinlikle en geri planda kalmaktadır.[68] Yani evrim bize, bilişsel yetilerimizin, doğru inanç üretmekten ziyade yaşama ve üreme konusunda başarımızı artıracak şeyleri ürettiğini söyler. Yine Darwin, W. Graham'a yazdığı mektupta, insan zihninin daha aşağıda yer alan hayvan zihninden tekamül ettiği düşünüldüğünde, bu zihnin kanaatlerinin herhangi bir değerinin olup olmadığı veya

---

[66] Plantinga, *a.g.m.,* s. 181-183.
[67] Plantinga, *a.g.m.,* s. 186.
[68] Patricia Churchland, " Epistemology in the Age of Neuroscience" ,*The Journal of Philosophy,* (Vol. 84, No. 10, 1987), s. 548-549.

güvenilir olup olmadığına dair şüpheleri olduğunu ifade etmiştir.[69] Bu şüpheden dolayı Plantinga, ilk öncülünün içeriği olan, evrim söz konusu olduğunda bilişsel yetilerimizin doğru inanç üretme ihtimalinin düşük olduğuna dair görüşe (kuşkuya) *Darwin'in Şüphesi* adını verir.[70]

Burada şartlı ihtimaliyet düşüncesi önemlidir. Kavramı açacak olursak; bir **p** önermesinin **q** önermesine bağlı şartlı ihtimaliyeti, **q**'nun doğru olması şartıyla **p**'nin doğru olma ihtimaliyetidir. Plantinga'nın örneğinden faydalanarak açıklamamız gerekirse, **A** kişisinin 80 yaşına kadar yaşama ihtimalini düşündüğümüzde, bu kişinin 35 yaşında olduğunu, fazla sigara içtiğini, aşırı kilolu olduğunu, abur cuburla beslendiğini, spor yapmadığını ve hepsi de 50 yaşında ölmüş büyükanneleri ve dedeleri olduğunu göz önünde tuttuğumuzda, söz konusu **A** kişisinin 80 yaşına kadar yaşama ihtimalinin düşük olduğunu görürüz. Benzer bakış açısından *Darwin'in Şüphesi*'ne bakacak olursak, bizim evrim yoluyla varlığa çıktığımız önermesiyle birlikte natüralizmin doğruluğunu da kabul edersek, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğuna dair şartlı ihtimal düşük olacaktır.[71] Şartlı ihtimaliyet düşüncesini açacak olursak; Plantinga, burada bir şeyin doğruluğunu başka bir şeyin doğruluğuna endeksliyor, yani ona bağlı olarak açıklıyor. Mesela;

P önermesi: “a kişisi sınavda başarılı olmak istiyor.”

Q önermesi: “ders çalışmak, sınav sabahı kahvaltı yapmak, hocayı dinlemek vs.”

Burada a kişisinin sınavda başarılı olma ihtimali q önermesinde yazılan gerekleri

---

[69] Darwin, *The Life and Letters of Charles Darwin, Volume 1: Including an Autobiographical Chapter,* Francis Darwin (Ed.), (London: John Murray, Albermarle Street, 1887), s. 316.
[70] Plantinga, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", s. 186.
[71] Plantinga, *a.g.m.,* s. 186-187.

yerine getirmesi şartına bağlıdır; a kişisi bunları yaparsa başarılı olma şansı yükselirken, yapmazsa doğal olarak düşecektir. İşte benzer şekilde natüralizmle birlikte bilişsel yetilerimizin evrimle oluştuğu düşüncesini kabul etmek, "bilişsel yetilerimiz güvenilirdir." önermesinin doğru olma olasılığını düşürür.

Plantinga'nın *Darwin'in Şüphesi* adını verdiği ilk öncülü tartışılabilir gözüktüğünden, Plantinga, bu öncülün doğruluğunu destekleyecek argümanlar oluşturur. Daha önce söylediğimiz gibi natüralizmin materyalizmi içerecek şekilde yorumlanması burada kilit işlevi görmektedir. İster indirgemeci materyalizm olsun, isterse indirgemeci olmayan materyalizm olsun, materyalizme göre bazı nöral yapılar, nörofizyolojik niteliklerin belli bir karmaşıklık düzeyinde içerik kazanır. İndirgemeci materyalizme göre zihinsel içerik nitelikleri nörofizyolojik niteliklerine indirgenebilir, buna karşılık indirgemeci olmayan materyalizmde ise içerik nitelikleri nörofizyolojik niteliklerce belirlenir. İndirgemeci olmayan materyalizme göre durum şudur: Bir inancın nörofizyolojik nitelikleri uyum sağlayıcıdır, yani, o inanca sahip canlılar hayatta kalma ve üreme konusunda başarılıdırlar; aynı nörofizyolojik nitelikler o inancın içeriğini belirler, ancak uyum sağlayıcılık sağlandığı müddetçe hangi içeriğin söz konusu nörofizyolojik nitelikler tarafından belirlendiği önemli değildir. Dolayısıyla inanç doğru da olabilir, eşit ihtimalle yanlış da olabilir. İndirgemeci materyalizmde de benzer bir durum vardır: Bir inancın nörofizyolojik nitelikleri uyum sağlayıcıdır, bu nitelikler o inancın içeriğini oluşturur. Ancak yine aynı şey olur, inanç içeriğinin doğruluğu uyum sağlayıcılığın yanında önemli değildir.[72]

Plantinga'nın birinci öncülünde anlatmak istediği temel düşünce şudur: Eğer biz

[72] Plantinga, *a.g.m.*, s. 197-207.

hem natüralizmi hem de bilişsel yetilerimizin kör/kılavusuz evrim süreçleri ile ortaya çıktığını kabul edersek bu "Bilişsel yetilerimiz güvenilirdir" önermesinin doğruluğunu düşürür. Natüralizm perspektifinden bakarak birinci öncülünü güçlendiren Plantinga'nın argümanının ikinci öncülü ise şöyledir:

(2) N&E'yi kabul eden (inanan) ve P (R/N&E)'nin düşük olduğunu gören herkesin R için bir çürüteni *(defater)* vardır.

Yani hem naturalizme hem de bilişsel yetilerimizin evrim süreciyle ortaya çıktığına inanan ve ikisine birden inanmanın bilişsel yetilerimizin güvenilirliğini düşürdüğünü gören herkesin bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğu inancı için bir çürüteni olacaktır. Çürüten mevzusunu açıklamak için Plantinga'nın çok sık kullandığı bir örnek vardır:

> Örneğin, ben bir tarlaya bakıyorum ve bir koyun olduğunu düşündüğüm bir şey görüyorum. Siz yanıma gelip kendinizi tarlanın sahibi olarak tanıtıyorsunuz ve bana o tarlada hiçbir koyunun olmadığını, benim gördüğüm şeyin aslında bu mesafeden bakınca bir koyundan ayırt edilemeyen bir köpek olduğunu söylüyorsunuz. Sonra ben, gördüğüm şeyin bir koyun olduğu inancından vazgeçiyorum.[73]

Örnekte de görüldüğü gibi, çürütene sahip olan bir A inancı başka bir A* inancına dönüşür ve artık makul bir şekilde inanılamaz.[74]

(3) R için bir çürüteni olan herkesin, sahip olduğunu düşündüğü, N&E dahil diğer herhangi bir inanç için bir çürüteni vardır.

Üçüncü öncül oldukça açık bir öncüldür. Bir natüralist aynı zamanda anlar ki, onu bu konuma getiren düşüncelerin kabul edilebilirliği reddedilebilirliğinden daha fazla değildir. Plantinga'nın ifadesiyle, bu natüralist için, oldukça ezici bir şüphedir.[75]

---

[73] Plantinga, *a.g.m.,* s. 213.
[74] Plantinga, *a.g.m.,* s. 213.
[75] Plantinga, *a.g.m.,* s. 217-218.

(4) Eğer N&E'yi kabul eden biri bu suretle N&E için bir çürüten elde ediyorsa, o zaman N&E kendi kendini çürütendir ve makul bir şekilde benimsenemez.

Sonuç: N&E makul bir şekilde benimsenemez.[76]

Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanı, kendisinin de ifade ettiği gibi naturalizm ile evrim teorisinin bağdaşmadığını göstermez; ondan ziyade ikisinin bir arada makul bir şekilde benimsenemeyeceğini ortaya koyar. Kendilerini dinin karşısında konumlandıran natüralistlere göre, din ile bilim çatışma halindedir; buna karşılık natüralizm ile bilim uyum halindedir. Plantinga günümüz biliminin en önemli teorilerinden evrim teorisini merkeze alarak, bunun aksinin gerçek olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, natüralizm ile bilim ilişkisi söz konusu olduğunda ortada bir uyumdan ziyade birbirini nakzetme söz konusudur. Bilişsel yetilerimizin evrim süreciyle oluştuğu iddiasını içeren natüralist yorum, Plantinga'nın argümanının çıkış noktasıdır. Teizmdeki bizi doğru inanç üretecek yetilerle donatan Tanrı fikrine karşılık, natüralizmde evrim süreciyle oluşmuş, inanç içeriğinin doğruluğundan çok uyum sağlayıcılığını garanti eden bilişsel yetiler söz konusudur. Natüralizmde inançlarımız nöropsikolojiye bağlıdır ve bir inanç sadece karmaşık nörolojik bir yapıdır. Dolayısıyla naturalizm doğru inanç üretmeyi garanti etmemekte, bu durum bütün inançlarımız için bir çürüten olup, bütün inançlarımızı sorgulanabilir kılmaktadır. Elbette ki bu güvenilirliği zedelenen inançlar arasında natüralizmin doğruluğuna dair inanç da vardır. Teist bakış açısından bilişsel yetilerimiz doğru inanç üretmede daha güvenilirdir. Bunun sebebi Tanrı'nın insanı kendi suretinde yaratmasıdır. Bu bakış açısı aynı zamanda

[76] Plantinga, *a.g.m.,* s. 219.

Plantinga tarafından geliştirilen doğru işlevselciliği de anlamlı kılmaktadır. Çünkü yetilerimiz, bu yetileri yaratan bir Tanrı'nın amaçladığı şekilde çalıştığında doğru bir şekilde çalışmış olur. Aksi halde doğru işlev kavramına tam bir anlam verilemez.

2.2. İtirazlar ve Cevaplar

Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanı; epistemoloji, biyoloji, zihin felsefesi ve din felsefesi gibi birçok disiplini içine alan çok yönlü bir argümandır.[77] Hem argümanın bu çok yönlülüğü hem de iddiasının büyüklüğü sebebiyle Plantinga'ya bir çok eleştiri yöneltilmiştir. Şimdi ana hatlarıyla bu eleştirileri ele alacağız.

Plantinga'yı eleştiren isimlerden biri olan William Talbott'a göre; matematik, mantık, bilim ve metafizikten sorumlu soyut yetilerimizce üretilen inançlar için, örneğin 'natüralizm doğrudur' inancı için, P(R/N&E)'nin düşük olması bir çürüten verir, ancak bütün inançlar için vermez. Diyelim ki, BT kişisi, ilacı alan insanların %95'inin ciddi halüsinasyonlar görmesine sebep olan bir H ilacı olduğuna inanıyor. Ancak %5'lik bir kesim, bu ilacın etki etmesini önleyen bir gene sahip ve o kendisinin bu %5'lik kesimden olduğuna inanıyor. Bu durumda, Talbott'a göre, BT bilişsel yetilerinin güvenilirliği aleyhine bir çürütene sahip olmaz.[78] Talbott'un bu itirazına Plantinga, çürütenleri üçe ayırarak cevap verir. Bu üç çürüten Plantinga'nın adlandırmasıyla *doğru işlev çürüteni* (proper-function defater), *zayıf doğrulukta çürüten* (purely alethic defaeter) ve *Humecu çürüten* (Humean defeater)dir. Doğru işlev rasyonellik çürüteni, bilişsel yetileri uygun işleyen ve B inancına sahip birinin, bu B inancına daha az inanmasına veya artık

---

[77] James Beilby, "Preface", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. vii.

[78] William .J.Talbott, "The Illusion of Defeat", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 157-159.

inanmamasına sebep olacak, kendisinden daha güçlü inanç olmayan D inancıdır. Plantinga, ilgili örnekte çürüten olmadığı konusunda Talbott'a ancak kısmi olarak katılır. Plantinga'ya göre örnekte doğru işlev çürüteni yoktur ancak zayıf doğrulukta çürüten ve Humecu çürüten vardır. Bu iki çürüteni de kısaca izah edecek olursak; ilkinde objektif üçüncü bir gözün bakış açısı vardır. Zayıf doğrulukta çürütende, doğru işlev çürütenindeki şartlara ek olarak, üçüncü kişinin bilişsel yetilerinin doğru işlev görmesinin yanında doğru inançlar üretmeyi amaçlamış olması vardır. Humecu çürüteni açıklamak için ise Plantinga, Hume'dan şu alıntıyı yapar:[79]

> Neredeyim, ya da neyim? Varoluşumu hangi nedenlerden türetirim, ve hangi duruma geri döneceğim? Kimin iyiliğini elde etmeye çalışayım, ve kimin öfkesinden korkmalıyım? Hangi varlıklar kuşatır beni, ve kimin benim üzerimde etkisi ve benim kimin üzerinde etkim vardır? Tüm bu sorularla kafam karıştı, ve kendimi imgelenebilecek en acıklı durumda, en koyu karanlık tarafından kuşatılmış ve her örgen ve yetinin kullanımından bütünüyle yoksun bırakılmış duymaya başlıyorum.[80]

Burada Hume, doğanın kendisini inanmaya sevkettiği şeylere inanmadan duramıyor ancak bu inançların en fazla şüphe barındıran inançlar olduğunun da farkında ve adeta ne yana döneceğini bilemiyor. İşte Humecu çürüten de Hume'un bu durumundan esinlenerek, bu koşullara uygun olarak ortaya çıkan çürütendir. Plantinga'nın Talbott'a yanıtına tekrar dönecek olursak, Talbott'un kullandığı örnekte doğru işlev çürüteni yoktur ancak Humecu çürüten ve zayıf doğrulukta çürüten vardır ve dolayısıyla Talbott bu konuda haksızdır.[81] James Van Cleve ve Ernest Sosa (1940-) da bilişsel yetilerin güvenilirliğine dair olan çürütenin inanılan her inanç için bir çürüten

---

[79] Alvin Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 210.
[80] David Hume, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, (Çev. Aziz Yardımlı), (İstanbul: İdea Yayınevi, 1997), http://www.ideayayinevi.com/yayinlar/hid/hid.htm, [02.04.2014].
[81] Alvin Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 225-230.

olup olamayacağının şüpheli olduğu görüşündedirler. Örneğin Sosa'ya göre, bir çocuk bilişsel yetilerinin güvenilirliğine inanmaz, ancak yine de rasyonel olarak başka birçok önermeye inanabilir.[82] Plantinga burada bir ayrıma dikkat çekerek Sosa'ya yanıt verir. Elbette ki bir çocuk ya da bilişsel yetilerinin güvenilirliği hakkında düşünmemiş bir natüralist, P (R/N&E)'nin düşüklüğüne dair önermeden sonra bir çürütene sahip olmayacaktır. Ancak *derin düşünen* (reflective) bir naturalist bu çürütene sahiptir ve bu çürüten onun bütün inançları için geçerlidir.[83]

Plantinga'ya bir diğer itiraz da doğru inançların uyum sağlayıcı davranış olmasının yanlış inançlara nazaran daha muhtemel olduğu yönündedir. Bu itiraza göre, örneğin, yanlışlıkla aslanların dostça ve fazla gelişmiş ev kedileri olduğu inancına sahip birinin hayatta kalma olasılığının çok düşük olacağı oldukça açıktır. Ya da Evan Fales'in dediği gibi, yanlış inançla doğru eylem arasında hiçbir etkili algoritma yoktur; doğru inançların girdi olduğu ve çıkarımın kurallarının işlediği durum mantıklı olandır.[84] Plantinga cevabında; "Hemen hemen herkes gibi ben de bilişsel yetilerimizin ekseriyetle güvenilir olduklarına ve doğru inançların başarılı eylem doğurmalarının yanlış olanlardan daha fazla muhtemel olduğuna inanıyorum. Fakat mesele bu değildir. Mesele şudur: eğer N&E doğru olsaydı, her şey nasıl olurdu?"[85] der. Bundan dolayı materyalizmi hesaba kattığımızda, Plantinga'ya göre, doğru inancın başarılı eylem doğurması ihtimal dışıdır. Çünkü bizim doğru inancın başarılı eyleme yol açtığını düşünmemizin nedeni, inançların eylemlere sebep olduğunu düşünmemizdir. Ancak inançların eylemlere sebep olması

---

[82] Ernest Sosa, "Plantinga's Evolutionary Meditations", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 99.
[83] Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 243.
[84] Evan Fales, "Darwin's Doubt, Calvin's Calvary", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 51.
[85] Plantinga, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", s. 208.

içeriklerinden ötürüdür. Materyalizmin doğruluğunda ise, içeriğinden dolayı değil, nörofizyolojik niteliklerinden ötürü inanç, sebep olduğu şeye sebep olur. Sonuç olarak, daha önce de değinildiği gibi nörofizyolojik niteliklerin belirlediği bir içeriğin doğruluğu, uyum sağlayıcılığı açısından önemli değildir.[86] Her şeyin Tanrı tarafından yaratıldığını düşünen ve eylemleri sadece Tanrı tarafından yaratılmayı gerektiren özellikleri ifade eden bir bilişsel fail varsaydığımızda, kuşkusuz natüralist için bu failin inançları yanlıştır. Ancak hala uyum sağlayıcı olabilir çünkü uygun eylem için gerekli olan doğru nesnelere doğru özellikler atfetmesidir.[87]

Jerry Fodor'a (1935-) göre, Plantinga'nın argümanının temelinde N&E ile uyum sağlayıcı davranışa ancak yanlış inançlara sahip canlıların mükemmel bir şekilde bağdaştığı iddiası yatar. Yani Darwincilerin bilişsel mekanizmanın tılsımlı zincirinde, evrimin yanlış inançtan çok doğru inanç ürettiğini var sayması için bir sebep yoktur. Fodor'un iddiası bu düşüncenin yeteri kadar iyi olmadığıdır.[88] Ona göre, bizim yanlış inançlarımızın davranışsal başarısı ile seçilmiş olmamız, bizim bir çok davranışsal başarımızın yanlış inançlardan doğmuş fiiller olduğu düşüncesi bağımsız olarak makul olmadıkça, akla yatkın olamaz.[89] Plantinga'ya göre, bu durumun neden bağımsız olarak makul olması gerektiği, bağımsız olarak makul olmanın ne anlama geldiği ve neyden bağımsız olarak makul olması gerektiği açıklanmamıştır. Yine de güvenilirliğini inhibe eden (engelleyen) H ilacını alması ve bunun bilişsel yetilerinin güvenilirliğinin düşük olması sonucunu doğurduğu analojide olduğu gibi, bilişsel yetilerimizin güvenilmez

---

[86] Plantinga, *a.g.m.*, s. 209-212.
[87] Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 265.
[88] Jerry Fodor, "Is Science Biologically Possible?", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 34.
[89] Jerry Fodor, *a.g.m.*, s. 40.

olduğuna dair bağımsız bir kanıtımız olmasa da, onların güvenilirliği için bir çürütene sahip olmuş olmamız değişmez.[90]

Plantinga'nın argümanına yönelik itirazların önemli bir kısmı bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğu iddiasına dayanmaktadır. William Talbott'a göre, bilişsel yetilerimizin kendi kendisini yargılaması bile onların güvenilir olduğunu gösterir.[91] Plantinga'ya göre, bu onların güvenilir olduğuna inanmamız için bize iyi bir sebep sunmaz.[92] Michael Bergmann, (hem kendisinin hem Plantinga'nın izinden gittiği) Thomas Reid'in (1710-1796) bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğuna dair inancımızın *İlk İlke* (First Principle) olduğunu söylediğine vurgu yapar. Bergmann'a göre, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğuna çıkarımsal olarak değil temel olarak inanırız ve bu durum bize güvenceyi sağlar. Bergmann, natüralizme karşı evrimsel argümanın ilk öncülüne katıldığını ancak ikinci öncülün yanlış olduğunu söyler.[93] Plantinga, Bergmann'a cevabında bizim bilişsel yetilerimizin güvenilirliğine temel bir yolla inanmamızın, N&E eşliğinde R için doğru işlev değil ancak zayıf doğrulukta ve Humecu çürütene sahip olmamızı engellemeyeceğini söyler. Doğru işlev natüralist için P (R/N&E) nin düşüklüğünü görmesine rağmen R'yi kabul etmesini içerir, ancak bu bizi onun bir çürütene sahip olmadığı sonucuna götürmez. Natüralist, Humecu ve zayıf doğrulukta çürütene sahip olacaktır. N&E'yi kabul eden biri için onun bilişsel yetilerinin doğru inancı üretmeyi amaçladığını gösterecek bir sebep yoktur. Dolayısıyla o, her ne kadar R'ye çıkarımsal olarak inanmıyor olsa da inançlarının güvenceye sahip olduğunu

---

90 Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 255.
91 Talbott, "The Illusion of Defeat", s. 164.
92 Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 230.
93 Michael Bergmann, "Commonsense Naturalism", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 66-68.

varsayamaz.[94]

Bir diğer itirazcı William Alston (1921-2009) bir inancın, kendisinden daha fazla güvenceye sahip başka bir inancı çürütemeyeceğini söyler.[95] Plantinga bu itirazı bir örnekle cevaplar; örnekte Plantinga rasyonel olarak bir arkadaşının ona yalnızca gerçeği söylediğine inanıyordur, ayrıca irrasyonel olarak da Boston'da kimsenin yaşamadığına dair bir inancı vardır, sonra o arkadaşının kendisine Boston'da yaşadığını söylediği inancını rasyonel olarak oluşturur ve bu söylem arkadaşının kendisine yanlızca gerçeği söylediği inancını çürütebilir. Bu örnekte de görüldüğü gibi irrasyonel bir inanç, rasyonel bir inancın çürüteni olabilir.[96] İkinci öncülü kabul etmeyen Trenton Merricks'e göre, ikinci öncülün formunda olan bazı önermeler doğru, bazıları ise yanlıştır. İkinci öncülü hatırlayacak olursak; N&E'ye inanan ve P(R/N&E)'nin düşüklüğünü gören herkesin R için bir çürüteni vardır. Bunu Merricks geneller ve şu hale getirir: "q'ya inanan ve P(p/q)'nun düşüklüğünü gören herkesin p için bir çürüteni vardır.[97] Diyelim ki, bilişsel yetilerinin güvenilirliğini inhibe eden H ilacını yuttuğuna inanan bir kişi var, onun güvenilir olma ihtimali ilacı aldığını hesaba katarsak düşüktür, bu da ona güvenilir olduğu hakkındaki önerme için bir çürüten verir. Ancak başka bir örnekte bu gerçekleşmez: Yine bir kişi inanıyordur ki, onun Michigan'da yaşama ihtimali, dünyanın güneş etrafında döndüğü göz önüne alınınca düşüktür, o inanıyordur ki dünya güneş etrafında dönüyor, bu ona onun Michigan'da yaşıyor olduğu inancı için bir çürüten vermez. Merricks'e göre, N&E ve R olayının birinci örnekteki gibi değil de ikinci

[94] Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 244-245.
[95] William Alston, "Plantinga, Naturalism and Defeat", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 189.
[96] Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 273.
[97] Trenton Merricks, "Conditional Probability and Defeat", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 166.

örnekteki gibi olduğunu pekala düşünebiliriz. Plantinga, cevabında o formda olan her önermenin doğru olmadığı konusunda Merricks'e katıldığını söyler. Ancak Plantinga'ya göre, kendi önermesi doğru formda olan önermelerdendir. Çünkü buradaki ana mesele, daha başka neye inandığı sorusudur. Şayet bir kişinin Michigan'da yaşıyor olmasıyla alakalı tek bildiği şey dünyanın güneş etrafında dönmesi olsaydı, bu elbette ki Michigan'da yaşadığı inancına bir çürüten verecekti. Ancak o başka şeyler de biliyor, örneğin Michigan'da bulunan Grand Rapids'de yaşadığını bildiği gibi. N&E ve R'ye dönecek olursak, o N&E'ye ilave olarak X diye bir şey biliyor mu, öyle ki o X'e dayanarak uygun biçimde bir sonuç çıkarsın ve bu sonuç P(R/N&E)'nin yüksekliği olsun? Buna *şartlılandırma problemi* (conditionalization problem) denir.[98] Richard Otte'ye göre şartlılandırma problemi, natüralizme karşı evrimsel argümanda hangi şartlı olasılıkların kullanılacağının belirlenmesidir.[99] Argümana göre, P(R/N&E)'nin düşük olduğunu gören bir natüralist R için ve inandığı her şey için bir çürüten elde eder. Ancak natüralist burada P(R/N&E)'nin düşük olmasının inandığı her şey için neden bir çürüten vermesi gerektiğini merak edebilir; çünkü P (R/X) olasılığının yüksek olduğu koşulunu sağlayan bir çok X önermesi vardır. Böyle önermeler olduğunu kabul eden Plantinga için buradaki önemli nokta; P (R/N&E&X) in yüksek olduğu bir X önermesi olduğunda, bu X önermesinin hangi koşullarda "R ve N&E ve P (R/N&E) düşüktür" için bir *çürüten saptırıcı* (defeater-deflector) olacağıdır. Plantinga, şartlılandırma problemine tam bir cevap verilemeyeceğini belirttikten sonra şöyle devam eder:

İlk olarak, ne R'nin kendisi ne de ona eşdeğer olan herhangi bir önerme (mesela, (R v

---

[98] Plantinga, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", s. 217.

[99] Richard Otte, "Conditional Probabilities in Plantinga's Argument", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 142.

(2+1=4))&-(2+1=4)), burada bir çürüten-saptırıcı olarak makbuldür. İkinci olarak, R'nin, naturalistin inandığı diğer P önermeleriyle birleşimi —mesela, (2+1=3) & R— çürüten-saptırıcı olmayacaktır, eğer P'nin bizzat kendisi öyle değilse; daha genel olarak söylersek, R'yi gerektiren P önermeleri, çürüten-saptırıcı olmayacaktır, eğer R'nin P'den atılmasının sonucu, bir çürüten-saptırıcı değilse. Son olarak, S için delilci anlamda R'ye bağımlı olan hiçbir P önermesi -yani, öyle ki S, P'ye ancak R'nin delilci esasına dayanarak inanır- R için bir çürüten-saptırıcı değildir. Dolayısıyla benim için, ya R veya naturalizm doğrudur, delilci anlamda R'ye bağımlıdır (çünkü naturalizmin yanlış olduğuna inanıyorum), tıpkı "R veya Friesland, ABD'den daha büyüktür" ve "bir doğru P önermesi vardır öyle ki P(R/N&P) yüksektir"de olduğu gibi.[100]

Plantinga'ya bir diğer itiraz Timothy O'Connor'dan (1906-1986) gelmiştir. O'Connor, Plantinga'nın *güvence* (warrant) kavramına atıf yapar. Hatırlayacak olursak, Plantinga'ya göre, bir inancın güvenceye sahip olması için; uygun işleyen ve doğru inançların üretimini amaçlamış bilişsel yetilerce, bu yetiler için elverişli ortamda üretilmesi gerekiyordu. O'Connor, bu durumda aleyhine güçlü bir delil olsa bile bazı inançlara inanılmaya devam edilebileceğini söyler; örnek olarak, kötülük argümanına rağmen teistin Tanrı'ya inanmasını verir; O'Connor için aynı şeyi pekala natüralist de yapabilir.[101] Plantinga'ya göre bu durum natüralizm için bir çürütenin mevcut olmasını değiştirmez. Yine de ortada bir çürüten olacaktır. Ayrıca P (Teizm/ Kötülük Argümanı) nın düşüklüğü sorgulanabilir. Bir teist için bu olasılık düşük değildir. Yine teizm için önermesel bir kanıt olmamasına karşın aleyhine önermesel bir kanıt olması, bu önermesel kanıtın teizm için bir çürüten olmasını gerektirmez.[102]

Eleştirisini teizme çeviren bir diğer isim de Evan Fales'tir. Fales'e göre, natüralizmin kendi kendini çürütmesine benzer bir durum teizmde de vardır. Sadece Hristiyan düşüncesini ele alırsak, Hristiyan bir teistin, kendisini diğer teistlerden ayıran

---

[100] Plantinga, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", s. 222-223.
[101] Timothy O'Connor, "A House Divided against Itself Cannot Stand", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 130-131.
[102] Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 234-237.

inançları vardır. Fales'e göre, bu inançlar da teizm için bir çürüten olacaktır.[103] Ancak Plantinga'ya göre, Hristiyan teist, teistik inançları için bir çürütene sahip olmaz; çünkü Hristiyan inancı teizmin bir parçasıdır ve teizmi gerektirir.[104]

Natüralizme karşı evrimsel argümana bir diğer itiraz da epistemik olarak döngüsel argümanlarla ilgilidir. Bu itirazı William Talbott ve James Van Cleve yapar. İtiraza göre, Plantinga'nın, bir yetinin güvenilirliğini o yeti tarafından üretilen inançları baz alarak değerlendirmesi çelişkilidir.[105] Epistemik olarak döngüsel argümanlarda bir inancın kaynağının güvenilirliği, o kaynağın ürettiği öncüllere dayanır.[106] Ancak Plantinga'ya göre, itirazdaki durumla evrimsel argümandaki durum arasında fark vardır. İtirazdaki durumda bilişsel yetilerimizin güvenilirliğini sorgulamamız için bir sebep yoktur ancak evrimsel argümanda; eğer natüralizm ve argümanın birinci öncülünü kabul edersek, bilişsel yetilerimizin güvenilirliğine dair kuşkuyu, epistemik döngüsel argüman düşüncesiyle gideremeyiz.[107]

Plantinga’nın natüralizme karşı geliştirdiği evrimsel argümanının en dikkat çekici yönü natüralizmin kendine referansla tutarsız bir görüş olduğunu ortaya koymasıdır. Plantinga’ya göre, natüralizm natüralisti çürütmektedir. Bir taraftan natüralizmi diğer taraftan bilişsel yetilerimizin kör evrimsel süreçlerle ortaya çıktığını kabul edecek olursak, böyle bir durumda bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğuna dair inancımız tartışmalı hale gelecektir. Halbuki teistik anlayışta bilişsel yetilerimizin güvenilirliği teolojik bir temele dayanmaktadır. Tanrı bizi kendi suretinde yarattığı için, bilişsel

---

103 Fales, "Darwin's Doubt, Calvin's Calvary", s. 54-56.
104 Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 266-267.
105 James van Cleve, "Can Atheists Know Anything?", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002), s. 110; Talbott, "The Illusion of Defeat", s. 160.
106 Bergmann, "Commonsense Naturalism", s. 77.
107 Plantinga, "Reply to Beilby's Cohorts", s. 242.

yetilerimizin doğru inanç üretmeyi amaçladığını düşünmemizde bir beis yoktur.

SONUÇ

Natüralizm, çağımızda bilimsel olduğunu iddia eden ve kendisini teizmin karşısında konumlandıran metafizik bir dünya görüşüdür. Natüralistler, bilimsel gelişmelerin kendi görüşlerini desteklediğini; teizmden çok natüralizmi benimsemek için kayda değer, hatta zorlayıcı sebepler olduğunu savunurlar. Alvin Plantinga, bilimin teizmle gerçekten çatışıp çatışmadığı sorgulandığında, natüralistlerin iddialarının aksine böyle bir çatışma olmadığının görüleceği iddiasındadır. Hatta onun iddiası natüralizmle bilim arasında derin bir çatışma olduğudur. Plantinga'ya göre, ortada din-bilim çatışmasından ziyade, bilimsel teorilere natüralistlerce eklemlenen metafizik yorumlardan dolayı olsa olsa din-metafizik çatışması olabilir. Plantinga, eleştirilerini natüralist iddiaların üzerinden yaptığı gibi, bu natüralist iddiaların savunucuları arasında bulunan Dawkins, Dennett gibi bilim adamlarının kişisel görüşleri üzerinden dolaylı olarak da yapmıştır. Plantinga'nın bilim felsefesi, din felsefesi, zihin felsefesi gibi felsefenin birçok alanına değen natüralist iddialara verdiği cevaplar, Hristiyan düşüncesini baz alarak verilmiş olsa da müslüman felsefeciler için de yol gösterici niteliktedir.

Plantinga, evrim teorisinin teizm için tehlike oluşturduğunu ve teizmle uyuşmadığını savunan natüralistik görüşü, kılavuzlu bir evrim teorisi düşünüldüğünde teizm için bir problem kalmayacağını ifade ederek cevapladı. Plantinga'ya göre, çelişki evrim teorisi ile teizm arasında değil, evrim teorisine eklemlenen kılavuzsuzluğa dair natüralistik yorum ile teizm arasında idi ve bu natüralistik yorumun doğruluğu imkan dahilinde olsa bile, aynı imkan kılavuzlu evrim teorisi için de vardı; sonuç olarak

Plantinga, kılavuzsuz evrim teorisi için natüralistlerin sağlam kanıtlarının olmadığını ortaya çıkardı. Bize göre, Plantinga'nın, natüralizmin ve günümüz ateizminin teizm aleyhine geliştirdiği en önemli teorilerden biri olarak sunulan evrim teorisinin aslında lanse edildiği kadar teizmle çatışmadığını göstermesi dikkat çekicidir ve bunun için oluşturduğu evrimsel argümanı tutarlıdır. Canlı yaşam evrim teorisinin iddiasındaki gibi ortak bir tek hücreli canlıdan doğal seleksiyon ve rastgele genetik mutasyonlarca gelişmiş olsa bile, bu sürecin kılavuzsuz olduğuna dair bilimsel bir kanıt yoktur. Bize göre evrim süreci çok uzun süren bir aşama olarak kabul edildiğinden, insan ömrünün bu gözlem için kısa kalması, teorinin kesin olarak kanıtlanmasını engellemektedir. Ancak görünen o ki, evrim teorisi bütün iddialarında haklı bile çıksa, bu sürecin kılavuzsuz olduğu yorumu metafizik bir yorum olmaktan öteye geçemez ve bilimsel olmaktan uzaktır. Kılavuzlu bir evrim teorisi ile de teizm çatışmayacaktır.

Plantinga, evrenin ilahi fiile imkan vermeyen kapalı bir sistem olduğunu savunan natüralistik görüşe, bunun sadece metafizik bir yorum olduğunu ifade ederek cevap verdi. Kaldı ki Plantinga'ya göre, günümüz biliminin önemli parçası kuantum mekaniği, ilahi fiilin ve mucizelerin imkanını açık bir şekilde ortaya koymaktaydı. Bize göre, evrenin Tanrı'nın müdahalesine kapalı olduğu yönündeki natüralist iddia aslında Plantinga'nın bu görüşlere eleştirisinden çok kuantum fiziğinin gelişmesiyle rafa kalkmış gözükmektedir. Plantinga, hala gelişmekte olan kuantum teorisinin mevcut haline göre felsefi bir değerlendirme yapmış ve natüralist iddiaya cevap vermiştir.

Natüralizmin monist anlayışına karşı Plantinga, ilki *Yer Değiştirme Argümanı* olmak üzere iki argümanla cevap verir. *Yer Değiştirme Argümanı*'nda bedenimizin

makroskopik veya mikroskopik anlamda parçaları yer değiştirse bile "ben" cevherinin varlığının devam etmesinin mantıksal açıdan mümkün olduğunu gösterir. İkinci olarak insanların inanç, korku, umut gibi maddi olmayan özelliklere sahip olduğunu ifade eden Plantinga, bu özelliklere sahip olması mümkün olmayan maddi objelerle özdeş olamayacağımızı ortaya koyar. Plantinga'ya göre, tek başına bir inanç olmayan bir nöronun, diğer nöronlarla birleşmesi sonucunda bir içerik ve inanç oluşturması mümkün değildir. Plantinga, insanı maddi bedenine indirgeyen materyalist anlayış ve bu anlayışı kabul eden natüralist görüşe karşı ürettiği ilk argümanında tutarlı olup, inançların içeriklerinin nöronların birleşmesiyle açıklanamayacağı iddiasını içeren diğer argümanında felsefi olarak bir görüş ortaya koyup, bu görüşte bilimsel açıdan bize göre eksik yerler bırakmıştır. Bize öyle geliyor ki beyin ve nöronlar hakkında daha fazla bilimsel çalışmayla konu daha açık hale gelebilecektir.

Tasarım Delili kapsamındaki hassas ayar delilinin kozmolojik versiyonuna yönelik yapılan natüralistik eleştirileri haksız bulan Plantinga, natüralist itirazları söylerken açıkladığımız ve natüralistlerin itirazlarında kullandığı gözlemsel seçim etkisindeki örneklerle hassas ayar delilindeki örneğin aynı formda olmadığını söyleyerek gözlemsel seçim etkisi içeren argümanların hepsinin zaten yanlış olmadığını ifade eder. Çok-evrenler itirazına ise, itirazdaki ihtimalin bizim evrenimizin hassas ayarlı olmasını etkilemeyeceğini ortaya koyarak cevap verir. Tasarım delili bahsinde biz; *"Doğa hem teistik hem de ateistik bir şekilde yorumlanabilir - fakat bunlardan birini gerekli koşmaz. Her ikisi de bilim için gerçek birer entelektüel olasılıktır."*[1] diyen Alister McGrath'a

---

[1] Alister McGrath ve Joanna C. McGrath, *Dawkins Yanılgısı* (Çev. Mine Yıldırım), (İstanbul: Haberci Basın Yayın, 2009), s. 36

katılmakla birlikte Tasarım Delili'nin ikna ediciliğinin yüksek olduğunu düşünüyoruz. Bize göre Plantinga'nın doğanın ve tasarımın natüralist bir pencereden yorumlanmasına verdiği cevaplar önemli olup, bu konudaki natüralistik itirazların da tutarlı yanları vardır.

Natüralistlerin natüralizmin ahlakı barındırdığına yönelik iddilarına cevap veren Plantinga, herhangi bir ahlaki özellikle natüralistik özelliğin birbirine denk olduğunu göstermenin ahlaki özelliğin doğal olduğunu ispatlamak için yeterli olamayacağını ifade eder. Natüralistik özellikle, ahlaki özelliğin birbirinden ayrı olmadığını söyleyen *sparsism*'i başarısız bulan Plantinga, ahlaki yükümlülüğü hem teistik hem de natüralistik bir özellikle özdeşleştirip, bunların hepsinin özdeş olamayacağını göstererek *sparsism*'in başarısızlığını ortaya koyar. Plantinga'nın ahlaki natüralizme verdiği cevapta ahlaki özelliklerin natüralistik özelliklere indirgenemeyeceğini, bunların özdeş olamayacağını göstermesi dikkat çekicidir. Ancak burada bütün ahlaki natüralistlerin sparsism'deki gibi özdeşliği savunmadığı göz ardı edilmemelidir.

Natüralist epistemolojinin iddiası olan evrim süreciyle oluştuğuna inanılan bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğuna dair kabulü, Plantinga, natüralizme karşı evrimsel argümanının ilk öncülünde cevaplamıştır. İlk öncülle birlikte bütün bir argümanın asıl hedefi bilişsel yetilerimizin güvenilirliğinin sorgulanabileceği iddiası olmayıp, natüralizmin metafizik iddialarının evrim teorisiyle çatışma içinde olduğu, dolayısıyla hem natüralizmi hem evrim teorisini benimsemenin makul olmayacağı iddiasıdır. Ancak eleştiriler genelde bütünün iddiasından çok bilişsel yetilerimizin güvenilirliğini savunma yönünde olmuştur. Biz natüralizme karşı evrimsel argümanı kendi hedefi çerçevesinde başarılı bulup, argümana yöneltilmiş eleştirilerden bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğu

iddiasını içeren eleştirileri de isabetli buluyoruz. Thomas Reid'in *İlk İlke*si'nden hareket eden Bergmann'ın itirazları da kayda değer gözükmektedir. Natüralizm, epistemolojinin "*bildiğimiz şeyi bildiğimizi nasıl bilebiliriz?*" sorusuna "*deneyerek ve hatadan öğrenerek*" cevabını verir.[2] Bize göre, yanlış inanç- doğru eylem arasındaki ilişki ve olasılık daha detaylı bir araştırmaya ve yorumlanmaya ihtiyaç duymaktadır.

Plantinga, gerek reformist epistemolojisinde gerekse ele aldığımız değerlendirmelerinde teizmin doğruluğundan çok rasyonelliğini ispat üzerine yoğunlaşır.[3] Ona göre, teizmi benimsemek ve teizmin iddiaları rasyoneldir ve bir teist inançlarında epistemik yükümlülüğünü yerine getirmemiş sayılamaz. Burada önemli bir diğer nokta da Plantinga'nın teizm derken bize rasyonel gelmeyen teslis, asli günah gibi inançları da içeren Hristiyan düşüncesini kastetmesidir. Ancak kendi içinde çeşitliliği olan teistik düşüncelerin omurgası sayılabilecek ortak iddialarını natüralizm karşısında iyi bir şekilde savunduğu da göz ardı edilmemelidir. Bununla birlikte Plantinga'nın iddialarında Tanrı'nın basit bir varlık olmasına ve Tanrı'nın insanı kendi suretinde yaratmasına bir vurgu vardır. Bize göre Hristiyan düşüncesindeki teslis ve asli günah meseleleri bu iki vurgu için sorun oluşturur ve Plantinga bu sorunları göz ardı ederek meseleye yaklaşır. Örneğin Plantinga'ya göre, Tanrı'nın bizi kendi suretinde yaratması bilişsel yetilerimizin güvenilirliğini garanti etmektedir. Ancak Plantinga'nın, Hristiyan teolojisindeki asli günah inancından hiç bahsetmemesi; bu inanç ile insan doğasının bozulmuşluğu ve aklın zedelenmişliği düşüncesi arasındaki ilişkiye hiç temas etmemesi

---

[2] Geoff Childers, "What's Wrong With The Evolutionary Argument Against Naturalism", *Int J Philos Relig*, (Vol. 69, 2011), s. 201

[3] Reformist epistemoloji hakkında detaylı bilgi için bkz. Kemal Batak, *Tanrı'yı Bilmek*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008), s. 85-375

dikkat çekicidir. Yine benzer şekilde Tanrı'nın basit bir varlık olduğunu söyleyen Plantinga, Hristiyan teolojisindeki teslis inancının ortaya çıkardığı sonucu göz ardı etmiştir.

Plantinga'ya göre bilim dünyasında popüler hale gelmiş olan natüralizm, bilimden yola çıkarak dini saf dışı etmeye çalışmakta ve bu durum teizm için bir tehlike oluşturmaktadır. Burada üstünde durulması gereken söz konusu tehlikenin bilimsel verilerden mi yoksa onlara eklemlenen yorumlardan mı olduğudur. Plantinga açısından natüralizm kendi kendini çürüten bir tezdir ve asıl çatışma bilim ile din arasında değil bilim ile natüralizm arasındadır.

KAYNAKÇA

ALSTON, WILLIAM, "Plantinga, Naturalism and Defeat", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

BAÇ, MURAT, "Epistemoloji", *Felsefe Ansiklopedisi,* c.5, Ahmet Cevizci (Ed.), (İstanbul: Babil Yayıncılık, 2007).

-----------------,*Epistemoloji*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011).

BAKER, RUDDER L., "Persons and the Metaphysics of Resurrection", *Religious Studies*, (Vol.43, Iss.3, 2007).

BATAK, KEMAL, *Tanrı'yı Bilmek*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008).

---------------------, "Doğa Yasalarının Zorunluluğu, İlahi Fiil ve Mucize-Tanrı Dünyada Fiilde Bulunabilir Mi?-, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Sayı: 20, 2009/2).

---------------------, *Naturalizm Çıkmazı: Dennett'ten Dawkins'e Yeni Ateizm'in Felsefi Temelleri ve Teistik Eleştirisi,* (İstanbul: İz yayıncılık, 2011).

BEHE, MICHAEL J., *Darwin's Black Box,* (New York: Free Press, 2006).

BEILBY, JAMES, "Preface", *Naturalism Defeated?,* James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

BERGMANN, MICHAEL, "Commonsense Naturalism", *Naturalism Defeated?,* James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

BOLAY, SÜLEYMAN HAYRİ, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi,*(Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008).

BRINK, DAVID O., *Moral Realism and the Foundations of Ethics,* (New York:

Cambridge University Press, 1989).

BULTMANN, RUDOLPH, "Is Exegesis without Presuppotions Possible?", *The Company of Preachers: Wisdom on Preaching*, (Michigan: Wm.B.Eerdmans Publishing Co., 2002).

CHILDERS, GEOFF, "What's Wrong With The Evolutionary Argument Against Naturalism", *Int J Philos Relig*, (Vol. 69 , 2011).

CHURCHLAND, PATRICIA, " Epistemology in the Age of Neuroscience", *The Journal of Philosophy,* (Vol.84, No.10, 1987).

CLEVE, JAMES VAN, "Can Atheists Know Anything?", *Naturalism Defeated?,* James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

COLLINS, ROBIN, "Tanrı, Tasarım ve İnce-ayar", *Allah,Felsefe ve Bilim,* (Çev. Fehrullah Terkan), Caner Taslaman, Enis Doko (Ed.), (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012).

CRICK, FRANCIS, *Şaşırtan Varsayım,* (Çev. Sabit Say), (Ankara: Tübitak Yayınları, 2008).

DARWIN, CHARLES, *The Life and Letters of Charles Darwin, Volume 1: Including an Autobiographical Chapter,* Francis Darwin (Ed.), (London: John Murray, Albermarle Street, 1887).

---------------------------, *The Origin of Species,* (London: Elecbook, 1997).

DAWKINS, RICHARD, *The Blind Watchmaker*, (New York: W.W.Norton, 1996).

-------------------------------,*Tanrı Yanılgısı,* (Çev. Tunç Tuncay Bilgin, Kalisto), (İstanbul:Kuzey Yayınları, 2009).

------------------------------, *Kör Saatçi,* (Çev. Feryal Halatçı), (Ankara: Tübitak Yayınları 2010).

DENNETT, DANIEL C., *Consciousness Explained,* (New York: Back Bay Books, 1991).

-------------------------------, *Darwin's Dangerous İdea,* (New York: Penguin Books,1995).

DRAPER, PAUL, "Evolution and the Problem of Evil", *Philosophy of Religion: An Anthology,* L. P. Pojman ve M.Rea(Ed.), (Belmont: The Thomson Corporation, 2008).

ELLIS, GEORGE, "Ordinary and Extraordinary Divine Action: The Nexus of Interaction", *Chaos and Complexity: Scientific Perspectives on Divine Action*, R. John Russell vd. (Ed.), (Vatican City: Vatican Observatory Publications, 1995).

ERDEM, ENGİN, "Ateizm ve Kanıtları", *Din Felsefesi El Kitabı,* R. Kılıç, M.S.Reçber (Ed.), (Ankara: Grafiker Yayın, 2014).

FALES, EVAN, "Darwin's Doubt, Calvin's Calvary", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

-------------------,"Naturalism and Physicalism", *The Cambridge Companion to Atheism*, Michael Martin (Ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).

FODOR, JERRY, "Is Science Biologically Possible?", *Naturalism Defeated?,* James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

GIERE, RONALD N., "Naturalism", *A Companion to Philosophy of Science,* W.H.Newton-Smith(Ed.), (Malden: Blackwell, 2001).

GILKEY, LANGDON B., "Cosmology, Ontology, and the Travail of Biblical Language", *The Journal of Religion*, (Vol.41, No. 3, 1961).

GOLDMAN, ALVIN I., *Pathways to knowledge*, (New York: Oxford Univercity Press, 2002).

HUME, DAVID, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, (Çev. Aziz Yardımlı), (İstanbul: İdea Yayınevi, 1997).

INWAGEN, PETER VAN, "What is Naturalism? What is Analytical Philosophy?", *Analytic Philosophy Without Naturalism,* A.Corradini vd.(Ed.), (London: Routledge, 2006).

JACKSON, FRANK, *From Metaphysics to Ethics,* (Oxford: Clarendon Press, 1998).

JACOBS, JON, "Naturalism", *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (Nisan 2009), J. Fieser ve B. Dowden (Ed.), http://www.iep.utm.edu/naturali/.

KILIÇ, RECEP, *Ahlakın Dini Temeli,* (Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009).

KITCHER, PHILIP, *Living With Darwin*, (Oxford: Oxford Univercity Press,2007).

KOONS, ROBERT C., "The Incompatibility of Naturalism and Scientific Realism", *Naturalism: A Critical Analysis*, W. L.Craig ve J.P.Moreland (Ed.), (London: Routledge, 2001).

LAPLACE, PIERRE SIMON, *A Philosophical Essay on Probabilities*, (Çev. F. W. Truscott, F.L. Emory), (NewYork: Dover Publications, 1995).

LOLORDO, ANTONIA, "Epicureanism and Early Modern Naturalism", *British Journal for the History of Philosophy*, (Vol.19, No.4, 2011).

MCGRATH, A., MCGRATH, J., *Dawkins Yanılgısı* (Çev. Mine Yıldırım), (İstanbul: Haberci Basın Yayın, 2009).

MCGREW, T., ve diğerleri, *God and Design: The Teleogical Argument and Modern*

Science, Neil A. Manson (Ed.), (New York: Routledge, 2003).

MEHDİYEV, NEBİ, *Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği,* (İstanbul: İSAM, 2008).

MERRICKS, TRENTON, "Conditional Probability and Defeat", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

OTTE, RICHARD, "Conditional Probabilities in Plantinga's Argument", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

O'CONNOR, TIMOTHY, "A House Divided against Itself Cannot Stand", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

PAILIN, DAVID A., "Din Felsefesi Nedir?", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Çev. Ferit Uslu), (Cilt: IV, Sayı:7-8, 2005/1-2).

PALEY, WILLIAM, "Doğal Teoloji", *Çağdaş ve Klasik Metinlerle Din Felsefesi*, (Çev. Cafer Sadık Yaran), C. Sadık Yaran (Ed.), (Samsun: Etüt Yayınları, 1997).

PAPINEAU, DAVID, "Naturalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (İlkbahar 2009), Edward N. Zalta (Ed.), http://plato.stanford.edu/entries/naturalism.

PEELS, RIK, "Are naturalism and moral realism incompatible?", *Religious Studies*, (Vol.50, Is. 1, 2014).

PETERSON, M., ve diğerleri, *Akıl ve İnanç,*(Çev. Rahim Acar), (İstanbul: Küre Yayınları, 2012).

PLANTINGA, ALVIN, *Warrant and Proper Function*, (New York: Oxford University Press, 1993).

---------------------------, "Christian Philosophy at the End of the Twentieth Century", *The*

Analytic Theist: An Alvin Plantinga Reader, James F. Sennett (Ed.), (Cambridge:Wm.B.Eerdmans Publishing Co., 1998).

-------------------------, "Reply to Beilby's Cohorts", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

------------------------, "Against Materialism", *Faith and Philosophy*, (Vol. 23, No. 1, 2006).

-------------------------,"Dawkins Karmaşası: Naturalizm Saçmalığı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. Engin Erdem), (50:1, 2009).

--------------------------, "Naturalism, theism, obligation and supervenience", *Faith and Philosophy,* (Vol. 27, No.3 , 2010).

--------------------------, *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism*, (Oxford: Oxford Univercity Press, 2011).

--------------------------, "Dünyadaki Tanrısal Faaliyet", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Çev. Fatih Topaloğlu), (Sayı:37, 2012).

--------------------------, "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman", *Allah, Felsefe ve Bilim*, (Çev. Fehrullah Terkan), C.Taslaman, E.Doku (Ed.), (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012).

REÇBER, M. SAİT, "Plantinga, Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", *Felsefe Dünyası,* (Sayı:38, 2003/2).

SEAGER, WILLIAM, "Physicalism", *A Companion to Philosophy of Science,* ,W.H.Newton-Smith(Ed.), (Malden:Blackwell, 2001).

SEARLE, JOHN R., *Mind: A Brief Introduction,* (Oxford: Oxford University Press, 2004).

SOSA, ERNEST, "Plantinga's Evolutonary Meditations", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

STROUD, BARRY, "The Charm of Naturalism", *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, (Vol. 70, 1996).

TALBOTT, WILLIAM J., "The Illusion of Defeat", *Naturalism Defeated?*, James Beilby (Ed.), (Ithaca&London: Cornell University Press, 2002).

TALIAFERRO, C., MARTY, E.J., "Fine-tuning Argument", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* (New York: Continuum Books, 2010).

--, "Miracle", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* (New York: Continuum Books, 2010).

--, "Monism", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* (New York: Continuum Books, 2010).

--, "Naturalism", *A Dictionary of Philosophy of Religion,* (New York: Continuum Books, 2010).

TANONA, SCOTT, "The Pursuit of the Natural", *Philosophical Studies* ,(Vol.148, 2010).

TASLAMAN, CANER, *Modern Bilim, Felsefe ve Tanrı,* (İstanbul:İstanbul Yayınevi, 2011).

---------------------------, *Kuantum Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2012).

---------------------------, *Evrim Teorisi, Felsefe ve Tanrı,* (İstanbul:İstanbul Yayınevi, 2012).

WILLARD, DALLAS, "Knowledge and Naturalism", *Naturalism A Critical Analysis*, W.L. Craig ve J.P. Moreland (Ed.), (London: Routledge, 2001).

YILDIZ, AHMET, "Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabirliği", (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi SBE, 2012).

ÖZET

Natüralizm, günümüzde bilim camiasında etkili metafizik bir dünya görüşüdür ve kendini bilimsel kabul eder. Natüralizmin metafizik iddiaları teizmin karşısındadır ve natüralistler bilim ile teizmin çatıştığını savunurlar.

İleri gelen din felsefecilerinden Alvin Plantinga, natüralizmin, teistlerin mücadele etmesi gereken bir dünya görüşü olduğunu savunmaktadır ve 'natüralizme karşı evrimsel argüman'ı geliştirmiştir. Ona göre, bilim ve teistik inançlar arasında yüzeysel çelişki ancak derin bir uyum; bilim ile natüralizm arasında yüzeysel uyum ancak derin bir çelişki vardır.

Bu tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde natüralizmi ve natüralistik tezleri, ikinci bölümde ise Plantinga'nın natüralistik iddialara cevaplarını ve onun natüralizme karşı evrimsel argümanını ele aldık.

ABSTRACT

Naturalism is a metaphysical worldview which is effective in current science community and takes itself scientific. Naturalistic metaphysical claims are the opposite of theism and naturalists argue that theism is in conflict with science.

Alvin Plantinga, who is one of the most leading philosopher of religion, claims that naturalism is a worldview that theists have to be struggle against it and he develops an 'evolutionary argument against naturalism'. For him, there is superficial conflict but deep agreement between science and theistic religion, but superficial agreement and deep conflict between science and naturalism.

This thesis has two parts. It firstly considers naturalism and naturalistic claims of which Plantinga discusses. Secondly it analyses Plantinga's responses to the naturalistic claims and his evolutionary argument against naturalism.